

УДК 371.37.013.31:5021504:304.3
№ держреєстрації 0125U002508
Інв. №

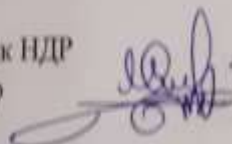
Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»
Національна академія педагогічних наук України
Вул. Січових Стрільців, 52-а, м. Київ, 04053; тел. (044) 481-10-96, ф. 481-38-00
E-mail: rector@uem.edu.ua Код ЄДРПОУ35830447

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор ДЗВО «УМО»

Микола КИРИЧЕНКО
(підпис)
(дата)

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
«Формування зелених навичок (green skills) у здобувачів освіти в
освітньому середовищі закладу освіти»
(проміжний)

Науковий керівник НДР
д.пед.н., професор

 Лариса СЕРТЕСВА

12.11.2025 р.
(дата)

2025 р.

Рукопис закінчено 12.11.2025 р.
Результати роботи розглянуто Вченою радою ДЗВО «УМО»
протокол № 13 від 22.10.2025 р.

ЗВІТ
про завершення I (організаційно-підготовчого) етапу прикладного
наукового дослідження «Формування зелених навичок (green skills) у
здобувачів освіти в освітньому середовищі закладу освіти»
(лютий – жовтень 2025 р.).

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2023 року № 552 (зі змінами), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07 липня 2023 року за № 1155/40211, рішення Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» від 14.03.2025 р. (протокол № 4) розпочато прикладне наукове дослідження за темою «Формування зелених навичок (green skills) у здобувачів освіти в освітньому середовищі закладу освіти» (лютий 2025 – лютий 2028 рр.).

Наукове керівництво прикладним науковим дослідженням здійснює Сергеева Лариса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій Навчально-наукового інституту менеджменту і психології. Наукове консультування – Кравченко Олена Іванівна, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

Консультативний супровід за напрямками дослідження здійснюють: Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області (за згодою); Мірошніченко Катерина Борисівна, президент громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП) (за згодою); Ткаченко Ніна Григорівна, методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області (за згодою).

Впродовж лютого місяця 2025 р. визначено коло учасників прикладного наукового дослідження. За результатами поданих заявок про участь у дослідженні до складу увійшли: ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти» Харківська область (директор Толмачова Ірина Семенівна); ЗП(ПТ)О «Чугуївський регіональний центр професійної освіти Харківської області» (директор Грушка Віталій Олександрович); директор ДНЗ «Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського» (директор Горбачова Тетяна Вікторівна); ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти» (директор Сущенко Сергій Борисович); ДНЗ «Богуславський центр професійно-технічної освіти», Київська область (директор Кукла Сергій Васильович); Комунальний заклад освіти «Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей» Дніпропетровської обласної ради (в.о. директора Стойчик Тетяна Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент); Комунальний заклад «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради (директор Газдик Мирослава Миронівна, доктор філософії (PhD)); ДПТНЗ «Сумське

вище професійне училище будівництва і дизайну» (директор Сікірніцький Сергій Володимирович); Вище професійне училище № 24 м. Заставна, Чернівецька область (в.о. директора Василик Марина Степанівна); Чернівецьке вище комерційне училище Державного торговельно-економічного університету (директор Кирилюк Микола Володимирович); Відокремлений структурний підрозділ «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету» (директор Косенко Дмитро Сергійович); Первомайський індустріально-педагогічний фаховий коледж, Луганська область (в.о. директора Себко Дмитро Миколайович).

Укладено Договори про участь у прикладному науковому дослідженні (лютий 2025 – лютий 2028 рр.) між науковим керівником професором Сергеевою Л.М. і 12 закладами освіти-учасниками дослідження в особі директора; видано накази у всіх закладах-учасниках «Про проведення прикладного наукового дослідження за темою «Формування зелених навичок (green skills) в освітньому середовищі закладу освіти» та затверджено склад творчих груп.

Прийнято рішення Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України від 14.03.2025 р. (протокол № 4).

Проведення прикладного наукового дослідження зареєстровано в УкрІНТЕІ (ДРН 0125U002508 від 15-05-2025).

Впродовж I (організаційно-підготовчого) етапу було проведено тематичні курси двох груп підвищення кваліфікації учасників педагогічного експерименту. *Вперше розроблена Програма підвищення кваліфікації. Категорія: керівні та педагогічні працівники закладів освіти. Програму затверджено: рішення кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП від 07 січня 2025 р., протокол № 01 рішення вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України від 08 січня 2025 р., протокол № 01 (30 годин 1 кредит ЄКТС). Слухачам курсів запропоновано розглянути теми: «Зелені» навички для розвитку та підтримки ресурсощадного суспільства»; «Європейський зелений курс: відновні та невідновні природні ресурси як основа сталого розвитку суспільства»; «Створення емпатійного простору освітнього середовища»; «Шляхи екологізації освітнього процесу». Всього 56 слухачам за підсумками навчання видано сертифікати про підвищення кваліфікації.*

Розроблено і надруковано Навчально-методичний комплекс до тематичного модуля підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Формування «зелених» навичок (green skills) в освітньому середовищі закладу освіти», що містить програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників на 30 (1 кредит ЕКТС) і 15 годин (0,5 кредиту ЕКТС) та матеріали для проведення лекційних та практичних занять, розроблені як дидактичний матеріал на допомогу викладачам і слухачам курсів підвищення кваліфікації (автори-укладачі Сергеева Л.М., Стойчик Т.І.) (Додаток 1).

19.03.2025 р. слухачі курсів взяли участь у конференції ETF | Building a Green Future: online study tour. Будуємо зелене майбутнє. Віртуальний навчальний візит на тему «Зелені технології і професійна майстерність». Натхнення. Інновації. Дії.

На конференції учасники мали можливість приєднатись до віртуального навчального візиту, організованого Мережею досконалості Європейського фонду освіти та її зеленою суб-ініціативою GRETA – «Екологізація відповіді на досконалість через тематичні дії» у співпраці з Міжнародним центром технічної та професійної освіти і навчання (ЮНЕСКО-UNEVOC) та Федеральним інститутом професійної освіти і навчання (BIBB).

Віртуальний візит відбувся у Данський технологічний інститут і Ремісничу палату Східної Вестфалії-Ліппе в Білефільдї (HWK OWL), Німеччина; Зацікавив слухачів брифінг доктора Марібель Ілліг, виконавчого директора та керівника Центру професійної освіти, Реміснича палата Східної Вестфалії-Ліппе в Білефільдї, та координатора Центру UNEVOC (Додаток 2).

20.03.2025 р. відбувся урочистий онлайн старт прикладного наукового дослідження, за програмою якого було проведено науково-практичну конференцію з теми: «Євроінтеграційне майбутнє України: «зелені» навички – шлях до сталого розвитку країни».

Із результатами дослідження виступили 16 спікерів. За підсумками конференції видано збірник тез «Євроінтеграційне майбутнє України: «зелені» навички – шлях до сталого розвитку країни». Матеріали науково-практичної конференції слухачів тематичних курсів підвищення кваліфікації ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України 20 березня 2025 р. /Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2025 р. 38 с. (Додаток 3).

Науковим керівником та консультантами (Сергєєва Л. М., Кравченко О. І., Микитюк С. М., Ткаченко Н. Г.) проведено ряд консультаційних зустрічей зі спікерами конференції з питань підготовки тез; висвітлення загальних принципів забезпечення академічної доброчесності та наслідків плагіату, надання рекомендації щодо оформлення посилань та цитувань у письмових роботах.

Відповідно до програми експерименту в усіх закладах-учасницях (експериментальні групи) і закладах освіти (контрольні групи) було проведено дослідження (опитування, анкетування) щодо готовності педагогів до здійснення експериментальної діяльності та підготовлено аналітичну довідку за результатами дослідження, у якому взяли участь 1003 респондентів, з них – 515 осіб експериментальної групи (ЕГ) та 488 – контрольної групи (КГ).

Дослідження мало на меті оцінити готовність педагогічних працівників щодо роботи з формування зелених навичок у здобувачів освіти; стан розвитку та підтримки ресурсощадного суспільства в закладі освіти та визначити напрями її покращення; оцінити стан екологізації освіти та визначити напрями її покращення; обґрунтованість моделі емпатійного зеленого освітнього середовища в закладі освіти та визначити напрями його формування (Додаток 4).

Результати дослідження є важливими для формування ефективної екологічної політики в закладах освіти. Анкетування показало, що переважна більшість респондентів ЕГ (87,4%) і (90,4%) КГ погоджується з тим, що знання про розвиток та підтримку ресурсоощадного суспільства мають бути складовою освітнього процесу. Це свідчить про сформоване позитивне ставлення педагогічних працівників до цінностей екологічної свідомості в освітньому процесі та демонструє високий рівень розуміння важливості включення знань про ресурсоощадне суспільство в освітній процес. Респонденти показали, що більшість беруть участь в екологічних акціях (табл. 1).

Таблиця 1.

**Відповіді респондентів на запитання
«Чи берете ви участь у екологічних акціях із енергозбереження?»**

Запитання/ група	Організація екологічних акцій	Проведення екологічних досліджень	Розробка методичних матеріалів	Участь у екологічних конференціях та семінарах
ЕГ	43,4%	7,1%	10,9%	38,6%
КГ	39,7%	5,2%	13,9%	41,2%

Дослідження показало, що найпопулярнішими формами роботи в ЕГ є організація екологічних акцій (43,4%), відвідування екологічних конференцій та семінарів (38,6%). Менша частка респондентів займається розробкою методичних матеріалів (10,9%) та проведенням екологічних досліджень (7,1%). У КГ – є відвідування екологічних конференцій та семінарів (41,2%) та організація екологічних акцій (39,7%). Менша частка займається розробкою методичних матеріалів (13,9%) та проведенням екологічних досліджень (5,2%). Аналіз показав, що респонденти віддають перевагу пасивним форм участі (відвідування заходів) над активними (організація заходів, проведення досліджень тощо).

Важливим для нашого дослідження є відповіді респондентів на запитання «Чи вважаєте ви, що здобувачі освіти достатньо поінформовані про екологічне підприємництво?» (табл. 2).

Таблиця 2.

**Відповіді респондентів на запитання про достатню інформованість
здобувачів освіти про екологічне підприємництво**

Запитання/ групи	Так	Ні	Важко відповісти
ЕГ	39%	34,7%	26,3%
КГ	37,6%	35,2%	27,2%

Аналіз відповідей свідчить про необхідність підвищення рівня інформованості здобувачів освіти щодо ролі та значення екологічного підприємництва, оскільки більше половини респондентів вважають рівень недостатнім та мають складнощі при відповіді.

Анкетування респондентів з питань визначення рекомендованих для використання складових комунікативно-логістичного напрямку показує, що

більше половини респондентів ЕГ (56,0%) і КГ (49,6) мали труднощі при відповіді (табл. 3). Слід зазначити, що респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей.

Таблиця 3.

Визначення рекомендованих для використання складових комунікативно-логістичного напрямку дослідження

№	Складові комунікативно-логістичного напрямку	ЕГ	%	КГ	%
1	Інформаційно-комунікаційні технології	77	15,0	84	17,2
2	Планування, управління, організація	21	4,1	25	5,1
3	Навчання	18	3,4	21	4,3
4	Соціально-комунікативна взаємодія	7	1,3	10	2,1
5	Методи збору даних	12	2,4	9	1,8
6	Логістичний менеджмент	33	6,4	28	5,7
7	Економічна компетентність	4	0,7	5	1,0
8	Трудові ресурси	5	0,9	0	0
9	Інноваційні технології	8	1,6	11	2,3
10	Культура спілкування	2	0,3	0	0
11	Екологічна свідомість населення	21	4,0	28	5,5
12	Енергозбереження	15	3,0	17	3,4
13	Комплекс різних складових	11	2,2	13	2,7
14	Важко відповісти, не знаю	288	56	242	49,6

Результати опитування щодо важливості екологічної освіти, як складової сучасного освітнього процесу, демонструють високий рівень розуміння важливості екологічної освіти серед педагогів. Переважна більшість респондентів 316 (94,4%) погоджується з тим, що екологічна освіта є важливою складовою освітнього процесу, 307 (46,5%) з них визначають важливість екологічної освіти як надзвичайну. Це свідчить про сформоване позитивне ставлення педагогів до цінностей екологічної освіти.

22.05.2025 р ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» проведено V Всеукраїнську науково-практичну онлайн конференцію «Модернізація змісту професійної освіти в умовах євроінтеграції України – 2025».

У роботі конференції взяли участь та виступили представники наукової школи професора Лариси Сергєєвої та учасники прикладного наукового дослідження «Формування зелених навичок (green skills) в освітньому середовищі закладу освіти»: Тетяна Стойчик, в.о. директора комунального закладу освіти «Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей» Дніпропетровської обласної ради, доктор педагогічних наук, доцент, тема виступу: «Сучасні підходи до формування «зелених» навичок в умовах сталого розвитку»; Валерія Докторович, заступник директора з навчально-виробничої роботи ДПТНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва і дизайну», доктор філософії (Ph.D), тема виступу: «Формування зелених

навичок у здобувачів професійної освіти як інструмент сталого розвитку»; Лілія Уклеїна, заступник директора з навчально-виховної роботи ДНЗ «Богуславський центр професійно-технічної освіти», Київська область, доктор філософії (Ph.D), тема: «Формування «зелених» навичок у здобувачів освіти ЗП(ПТ)О»; Ольга Ветрова, завідувач відділення професійної освіти ВСП «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету», кандидат педагогічних наук, тема: «Змішане навчання як інструмент підготовки майстрів виробничого навчання: інтеграція «зелених» навичок у професійно-педагогічну освіту»; Галина Гребенькова, методист ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти», тема: «Цифрова освіта в зелених тонах: синергія технологій та екосвідомості»; Ніна Ткаченко, методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, тема: «Інтеграція екологічних принципів у професійну освіту: нові горизонти» та ін. Всього 7 учасників оприлюднили тези за результатами дослідження (Додаток 5).

29.05.2025 р. відбувся круглий стіл «Формування «зелених» навичок: вітчизняний та зарубіжний досвід». Спікери, а це учасники Науково-освітнього альянсу «Green skills – актуальні для всіх професій», поділились напрацюваннями кращих практик провідних країн світу, обговорили кращі практики формування зелених навичок у закладах освіти Нідерландів та Греції, Італії, Скандинавських країн, Німеччини та Швейцарії, Фінляндії, Польщі, Канади, США та ін. (Додаток 6).

Учасники круглого столу наголошують, що сучасна педагогічна система є складною (багато компонентів, зв'язків різної природи; процеси в системі є ймовірнісними); вона функціонує відповідно до законів управління (необхідної різноманітності, зворотного зв'язку, екстремальності тощо). Заклад освіти – це відкрита соціально-педагогічна система, що взаємодіє з багатьма соціальними інститутами.

На пріоритет формування освітнього середовища вказують законодавчі та нормативні документи, які регламентують здійснення інноваційної діяльності: Закони України «Про інноваційну діяльність» (від 04.07.02. №40-IV), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (від 16.01.03. №433-IV), «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (від 30.11.2012. №1352) та інші.

Зелена економіка робить акцент на задоволенні потреб людини з урахуванням взаємодії з навколишнім середовищем, в пріоритеті – добробут майбутніх поколінь, серед них – соціальна інклюзія. Підкреслимо, що інклюзивна зелена економіка (IGE) – це процвітаюча економіка.

Важливим для нашого дослідження є закордонний досвід з формування зелених навичок. Так, у закладах освіти Великої Британії шкільне середовище допомагає учням зростати і розвиватися. Особливу увагу приділяють дітям у складних життєвих обставинах. Такими тут вважають

тих, які перебувають під опікою, на усиновленні чи отримують від держави стипендію на шкільне харчування.

Також британці говорять про неприпустимість «безладного» середовища. Тобто такого, в якому не всі залучені до спільних активностей. Це заважає індивідуальному та груповому розвитку учнів і спричиняє ризики. А от у злагодженому просторі учні співпрацюють, показують повагу та толерантність одне до одного, здатні себе контролювати. Вони поважають різноманітність та рівність. Крім того, вони почуваються в безпеці та розуміють, як цю безпеку зберігати. У такому просторі педагоги також стимулюють дискусії про екстремізм та радикалізацію. Це дає можливість усім висловитися, а педагогам – виявити ризики на ранній стадії.

У Норвегії звертають особливу увагу на адаптивність школи до потреб усіх, зокрема й дітей з особливими освітніми потребами. Якщо учень або хтось із батьків вважає, що простір є недостатньо інклюзивним, то може надіслати школі запит для виправлення ситуації. Окрім того, школа має формувати в учнів навички здорового способу життя, а також усіляко сприяти розвитку відчуття соціальної приналежності.

У норвезькій школі має функціонувати так званий «робочий комітет із питань середовища», до якого можуть входити два члени учнівського самоврядування (разом з директором, представниками засновника і батьками). Цих учнів призначають відповідальними за шкільне середовище, які будуть відстоювати інтереси школярів і брати участь у розробці систем для забезпечення здорової й безпечної школи. До речі, подібний комітет також функціонує у франкомовній громаді Бельгії.

У Чехії зразкове освітнє середовище – це відкритий та дружній до дитини простір. Щоб його створити, потрібно комунікувати як з батьками, так і дітьми, просити про зворотний зв'язок й ідеї, як покращити школу. Школа – це не лише місце для уроків і роботи над собою. Насамперед, це простір, до якого хочеться йти і в якому приємно бути. Також це середовище, в якому учні почуваються вмотивованими, потрібними й вислуханими. Тут культивують здоровий спосіб життя і вчать співпраці.

Акцентовано, що у повоєнній відбудові України, слід буде врахувати досвід країн-членів ЄС, а саме: успішність «попереднього шляху» зеленого екологічного зростання країн ЄС. Саме зелена економіка робить акцент на задоволенні потреб людини з урахуванням взаємодії з навколишнім середовищем, в пріоритеті – добробут майбутніх поколінь. Формуючи у молоді «зелені» навички, педагоги надають їм можливість змінити своє ставлення до екологічно свідомої поведінки.

За результатами круглого столу підготовлено та видано спеціальний випуск журналу «Методичний вісник професійно-технічної освіти Чернівецьчини» (серпень 2025 р.) (Додаток 7).

26.09.2025 р. учасники творчих груп зібрались на науково-освітній коворкінг, щоб визначити техніки і технології формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців. Спільній дії передувала активна підготовча робота консультантів напрямів дослідження (Микитюк С.М., Мірошніченко К.Б., Ткаченко Н.Г.). Метою теоретичного дослідження є визначення шляхів

і технік розвитку готовності педагогічних працівників закладів освіти до використання сучасних педагогічних технологій. Ціллю є визначення, обґрунтування та втілення в практику формування комплексу організаційно-педагогічних умов, в яких здійснюватиметься формування «зелених» навичок і створення сучасних навчально-методичних продуктів, що забезпечуватимуть економізацію та екологізацію професійної підготовки майбутніх фахівців (Додаток 8).

08.10.2025 р. члени творчих груп дослідження взяли участь у роботі круглого столу «Зелені навички для відновлення України: діалог влади та бізнесу». Учасників привітав Андрій Телюпа, заступник Міністра економіки, довкілля та сільського господарства України; Ніклаус Вальдфогель, Керівник програм Swisscontact Ukraine; Ірина Шумик, Генеральна директор Директорату професійної освіти МОН України.

У центрі обговорення – роль екологічних компетенцій у відбудові країни, можливості створення нових робочих місць та формування партнерств, які допоможуть зробити відновлення України сталим і сучасним. Захід об'єднав представників міжнародних організацій, урядових структур, бізнесу та освітніх інституцій для обговорення того, як розвиток зелених компетенцій може стати основою сталого економічного зростання та якісного відновлення країни.

У програмі – Блок 1. Навчальна програма з наставництва на підприємстві: як зберегти і розвивати персонал. Нові законодавчі ініціативи та можливості для бізнесу в професійній освіті та презентація програми «Наставництво на підприємстві: швейцарський досвід та українська практика».

Блок 2. Відновлення через навички: синергія інфраструктури та навчання на проєктах ЄБРР. Будівельна галузь наразі відчуває гострий дефіцит кадрів – понад 200 тисяч робітників, і саме тому цей проєкт має надзвичайну вагу. Він поєднує освіту, бізнес і міжнародну підтримку, створюючи систему, де навчання відбувається безпосередньо на будівельних майданчиках», підкреслив Лев Парцхаладзе, Президент Конфедерації будівельників України (Додаток 9).

Учасники прикладного наукового дослідження взяли участь у заходах в ході роботи XVII міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» (29–31.10.2025 р).

30.10.2025 р. відбувся онлайн круглий стіл «Формування зелених навичок – важливий крок на шляху до сталого відновлення країни». 8 спікерів поділяться результатами наукових розвідок з питань: сприяння розвитку молодіжної екологічної адвокації; освіта як механізм забезпечення розвитку екологічно стійкого та справедливого суспільства; педагогічні техніки та технології у професійній інклюзивній освіті; практики формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців в умовах сталого розвитку; формування зелених навичок при ознайомленні дітей з природою та ін. (Додаток 10).

Подано на конкурс (номінація: Науково-методичний супровід упровадження інноваційних освітніх проєктів і програм) наукову роботу на тему «Популяризація науки та залучення до інноваційної діяльності педагогічних працівників закладів і установ освіти України» (на прикладі організації та проведення прикладного наукового дослідження з теми «Формування зелених навичок (green skills) у здобувачів освіти в освітньому середовищі закладу освіти»). Авторський колектив у складі: Сергєєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; Супрун В'ячеслав Васильович, директор Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України; Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, консультант напряму дослідження.

За підсумками XVII міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України нагороджений золотою медаллю у номінації «Науково-методичний супровід упровадження інноваційних освітніх проєктів і програм» за наукову розробку «Популяризація науки та залучення до інноваційної діяльності педагогічних працівників закладів і установ освіти України» авторського колективу у складі Л.М. Сергєєвої, В.В. Супруна, С.М. Микитюк. (Додаток 11).

Організаційний комітет VII Всеукраїнського відкритого науково-практичного онлайн форуму «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії» надіслав запрошення на проведення дискусійної панелі з теми дослідження. 35 учасників прикладного наукового дослідження висловили бажання взяти участь у роботі форуму (Додаток 12).

Оприлюднена наукова стаття (категорія Б) автор – Сергєєва Л.М. Емпатійне освітнє середовище закладу освіти: навички міжособистісного спілкування та управління аудиторією. Вісник післядипломної освіти. Серія Педагогіка. 2025. випуск 33 (62), С. 214–231. [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33\(62\)-214-231](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33(62)-214-231) (додаток 13).

22.11.2025 р. на засіданні Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» розглянуто і схвалено результати виконання I (організаційно-підготовчого) етапу прикладного наукового дослідження «Формування зелених навичок (green skills) у здобувачів освіти в освітньому середовищі закладу освіти» (лютий – жовтень 2025 р.) (додаток 14).

Дотримуючись принципів відкритої науки, всі матеріали розміщено на сторінці кафедри освіти дорослих і цифрових технологій Навчально-наукового інституту менеджменту і психології університету.

У листопаді 2025 р. стартує II (концептуально-діагностичний) етап (листопад 2025 р. – жовтень 2026 р.). У програмі проведення емпіричного дослідження, спрямованого на отримання результатів оцінки емпатії в

освітньому середовищі здобувачів освіти; обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища; визначення технік і технологій формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців та діагностувального інструментарію для оцінювання соціально-професійних досягнень здобувачів освіти в опануванні «зелених» навичок.

Науковий керівник, професор

Лариса СЕРГЕЄВА

ДОДАТОК 1.

Лариса Сергеева, Тетяна Стойчин

**Формування «зелених» навичок
(green skills) в освітньому
середовищі закладу професійної
/ фахової передвищої освіти**

Кривий Ріг - 2025

Національна академія педагогічних наук України

**ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Науково-освітній альянс «Green skills –актуальні для всіх професій»**

Лариса Сергєєва, Тетяна Стойчик

Формування «зелених» навичок (green skills) в освітньому середовищі закладу освіти

**Навчально-методичний комплекс тематичного модуля
підвищення кваліфікації педагогічних працівників**

Кривий Ріг - 2025

Розглянуто та рекомендовано рішенням кафедри освіти дорослих і цифрових технологій Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 08 від 24.06.2025 р.)

Рецензенти:

Кравченко О.І., доктор педагогічних наук, професор;

Назаренко Н.Г., доктор педагогічних наук, професор;

С – 32 Сергєєва Л.М., Стойчик Т.І. Формування «зелених» навичок (green skills) в освітньому середовищі закладу освіти»: Навчально-методичний комплекс до тематичного модуля підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Кривий Ріг. 2025 р. 76 с.

Навчально-методичний комплекс до тематичного модуля підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Формування «зелених» навичок (green skills) в освітньому середовищі закладу освіти» включає програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників на 30 (1 кредит ЕКТС) і 15 годин (0,5 кредиту ЕКТС) та матеріали для проведення лекційних та практичних занять, розроблені як дидактичний матеріал на допомогу викладачам і слухачам курсів підвищення кваліфікації.

The training-methodical complex for the thematic module of professional development of pedagogical workers «Formation of green skills in the educational environment of the educational institution» includes professional development programs for teaching staff for 30 (1 ECTS credit) and 15 hours (0.5 ECTS credit) and materials for conducting lectures and practical classes, developed as didactic material to help teachers and students of advanced training courses.

ЗМІСТ

1	Програма підвищення кваліфікації (30 годин 1 кредит ЄКТС)	4
2	Програма підвищення кваліфікації 15 годин 0,5 кредиту ЄКТС	18
3	Дидактичний матеріал для проведення лекційних та практичних занять (тема 1, 2, 3, 4, 5)	36
4	Рекомендована література до тематичного модуля	68

Будуємо зелене майбутнє

Віртуальний навчальний візит на тему «Зелені технології і професійна майстерність»

Навчання. Інновації. Дії.

Будівництво і будівельна галузь стоять на перетині найскладніших проблем сьогодення, серед яких - кліматичні зміни.

Оскільки весь світ рухається шляхом пошуку сталих рішень, професійні навички, знання, інновації і співробітництво є запорукою екологічно чистого майбутнього.

Приєднуйтеся до віртуального навчального візиту, організованого Мережею досконалості Європейського фонду освіти та її зеленою суб-ініціативою GRETA - «Екологізація відповіді на досконалість через тематичні дії» у співпраці з Міжнародним центром технічної та професійної освіти і навчання (ЮНЕСКО-UNEVOC) та Федеральним інститутом професійної освіти і навчання (BIBB).

Разом ми досліджуємо передові зелені технології, інноваційні навчальні середовища та обмінюємося стратегіями подолання розриву в навичках у будівельному секторі.

Чому це має істотне значення?

- На будівлі припадає майже 40% світових викидів CO₂, пов'язаних з енергоспоживанням, — необхідно переосмислити, як ми готуємо кадри, будуємо та впроваджуємо інновації.
- Професійні навички — це ключ до успіху, але розрив у навичках у зеленому будівництві залишається серйозним викликом у цій сфері.
- Співробітництво — це шлях уперед: заклади професійно-технічної освіти, розробники державної політики, дослідники та промисловість повинні працювати разом, щоб бути рушіями змін.

Разом ми дослідимо:

- Як установи можуть співпрацювати для підготовки більш стійкої і кваліфікованої робочої сили.
- Як повинні розвиватися екосистеми професійних навичок, щоб відповідати вимогам «зеленого» переходу.
- Як професійна майстерність може стати ключовою запорукою сталого будівництва.

Це більше, ніж просто навчальний візит - це заклик до дії. Давайте побудуємо більш екологічне, стійке та кваліфіковане майбутнє - разом!

ДОДАТОК 3.

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ АЛЬЯНС «GREEN SKILLS –
АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ВСІХ ПРОФЕСІЙ»

ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ» (ВАПП)

Науково-практична конференція
«Євроінтеграційне майбутнє
України: «зелені» навички – шлях до сталого
розвитку країни»

ПРОГРАМА

20 березня 2025 р.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, науковий керівник прикладного наукового дослідження;

Кравченко Олена Іванівна, завідувач кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант прикладного наукового дослідження;

Мірошніченко Катерина Борисівна, президент Громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант прикладного наукового дослідження;

Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, консультант прикладного наукового дослідження;

Ткаченко Ніна Григорівна, методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, консультант прикладного наукового дослідження.

ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ

Учасники Науково-освітнього альянсу «Green skills – актуальні для всіх професій», керівники та координатори обласних НМЦ(К) ПТО, науково-педагогічні працівники ЗВО, слухачі курсів підвищення кваліфікації ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

МОДЕРАТОРИ:

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, м. Київ;

Торяник Катерина Юрївна, заступник директора з навчально-виховної роботи ЗП(ПТ)О «Чугуївський регіональний центр професійної освіти Харківської області»

ПОКЛИКАННЯ:

<https://bbb.uem.edu.ua/rooms/n0t-izy-pat...>

14:00 - ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ. ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу;

Кравченко Олена Іванівна, завідувач кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант прикладного наукового дослідження;

Мірошніченко Катерина Борисівна, президент Громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

Отамась Інна Григорівна, помічник ректора з наукової роботи та цифровізації ДЗВО «Університет менеджменту освіти», кандидат історичних наук, доцент.

ПЛЕНУМ КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Впровадження європейського виміру у професійну освіту України

Сергєєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу;

2. Відновні та невідновні природні ресурси як основа сталого розвитку суспільства

Мірошніченко Катерина Борисівна, президент Громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

3. Практична реалізація «зеленого» розвитку закладу професійно-технічної освіти

Газдик Мирослава МIRONІВНА, директор Комунального закладу «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради, доктор філософії (PhD);

4. Теоретичні засади формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців в умовах сталого розвитку

Стойчик Тетяна Іванівна, заступник директора з навчально-виробничої роботи Комунальний заклад освіти «Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей» Дніпропетровської обласної ради, доктор педагогічних наук, доцент;

5. Теоретичні засади формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців в умовах сталого розвитку

Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, консультант підтеми прикладного наукового дослідження

6. Екологізація освітнього процесу: крок до сталого розвитку

Ткаченко Ніна Григорівна, методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

7. «Зелені» компетенції майбутніх фахівців аграрного сектору та енергоефективні рішення у будівництві

Гавришків Ольга Броніславівна, заступник директора з навчально-виробничої роботи ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти»;

8. Гендерні аспекти у формуванні «м'яких і зелених» навичок у майбутніх фахівців будівельної галузі

Докторович Валерія Миколаївна, заступник директора з навчально-виробничої роботи ДПТНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва і дизайну», доктор філософії (PhD);

9. «Зелені» компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання: європейський вектор розвитку

Вєтрова Ольга Дмитрівна, завідувач відділення професійної освіти Відокремленого структурного підрозділу «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету», кандидат педагогічних наук;

10. «Зелене і здорове» будівництво для повоєнної відбудови України

Уклеїна Лілія Анатоліївна, заступник директора з навчально-виховної роботи Богуславський центр професійно-технічної освіти, Київська область, доктор філософії (PhD);

11. Сучасна «зелена» професійна освіта: співпраця держави та бізнесу

Муравйова Надія Григорівна, заступник директора з навчально-виробничої роботи,
ДНЗ «Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К.Д. Ушинського».

ВРУЧЕННЯ СЕРТИФІКАТІВ СПІКЕРАМ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ДОДАТОК 4.

Анкета

дослідження питання щодо обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища закладу освіти

Шановні колегині та колеги!

Ця анкета допоможе нам оцінити стан обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища в закладі освіти та визначити напрями його формування. Ваші відповіді є важливими для формування ефективної екологічної політики. Анкета анонімна. Відповіді будуть використані тільки у наукових цілях. Будь ласка, читайте уважно, відповідайте чесно.

1. Чи вважаєте ви що освітнє середовище закладу освіти має бути емпатійним «зеленим»?

1	Так	
2	Ні	
3	Важко відповісти	

2. Чи потрібно педагогу розвивати емпатійну педагогічну дію?

1	Так	
2	Ні	
3	Важко відповісти	

3. Що на Вашу думку впливає на розвиток емпатії?

1	життєвий досвід	
2	взаємодія з іншими	
3	Важко відповісти	

4. Чи сприяє емпатійне освітнє середовище уникненню непорозумінь і конфліктів?

1	Так	
2	Ні	
3	Важко відповісти	

5. Чи важливо емпатійно взаємодіяти, відповідати за прийняття рішень в межах своєї компетенції, дотримуватися стандартів професійної етики?

1	Дуже важливо	
2	Важливо	
3	Неважливо	

6. Чи важливо упроваджувати ефективні методи організації праці відповідно до вимог екологічної безпеки, безпеки життєдіяльності та охорони та гігієни праці?

1	Дуже важливо	
2	Важливо	
3	Неважливо	

7. Чи важливо усвідомлювати необхідність дотримання принципу рівних можливостей у професійній діяльності?

1	Дуже важливо	
2	Важливо	
3	Неважливо	

8. Чи важливо враховувати різноманітність учнів/студентів при плануванні і реалізації освітнього процесу в професійній освіті?

1	Дуже важливо	
2	Важливо	
3	Неважливо	

9. Чи важливо, на ваш погляд, виявляти ініціативу при формуванні емпатійних взаємин?

1	Дуже важливо	
2	Важливо	
3	Неважливо	

10. Чи стимулює емпатійне освітнє середовище до інноваційного і творчого підходу до розв'язання завдань?

1	Так	
2	Ні	
3	Важко відповісти	
4	Ваш варіант відповіді	

11. Чи погоджуєтесь ви з думкою, що викладачі, які демонструють емпатію, зазвичай мають кращий контакт з учнями / студентами, що сприяє їхній вмотивованості.

1	Так	
2	Ні	
3	Важко відповісти	
4	Ваш варіант відповіді	

12. Чи потрібна емпатія у бізнесі та підприємстві?

1	Дуже потрібна	
2	Можливо і потрібна	
3	Непотрібна	

13. Що найбільш сприяє розвитку співпереживання та емпатичних навичок?

1	Практика активного слухання	
2	Регулярна медитація	
3	Емоційна гнучкість	

14. Чи сприяє емпатія на швидкість опрацювання нового матеріалу та кращого його запам'ятовування?

1	Так	
2	Ні	
3	Важко відповісти	

15. Чи є емпатія корисною навичкою у багатьох професіях? Для яких саме?

1	Так	
2	Ні	
3	Ваш перелік професій	

16. Для яких професій емпатія є вкрай необхідною?

Просимо відповісти на де кілька додаткових запитань:

► **Стать:** ж; ч
необхідне підкреслити

► **Вік:** 20-30 років;
30-40 ;
40-55 ;
55 і старші ;
необхідне підкреслити

► **Освіта:**

технологічна	
гуманітарна	
педагогічна	

► **Стаж роботи у закладі освіти**

до 10 років	
до 20 років	
30 і більше	

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ!

Результати опитування педагогічних працівників закладів освіти щодо готовності до формування «зелених» навичок в освітньому середовищі

У проведенні дослідження (опитування, анкетування) щодо готовності педагогів до здійснення експериментальної діяльності взяли участь педагогічні працівники 12 ЗП(ПТ)О/ЗФПО (експериментальна група) та 14 ЗП(ПТ)О/ЗФПО (контрольна група) з восьми областей України: Закарпатської, Дніпропетровської, Київської, Луганської, Одеської, Сумської, Харківської та Чернівецької.

У анкетуванні брали участь 1003 респонденти, з них 515 осіб експериментальної групи (ЕГ) та 488 – контрольної групи (КГ). До участі у анкетуванні «Дослідження питання щодо обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища закладу освіти» були залучені керівні та педагогічні працівники, серед яких: директори, заступники директора, методисти, викладачі та майстри виробничого навчання.

Дослідженням встановлено, що переважна більшість респондентів (понад 80 %) погоджуються з тим, що емпатія є важливою складовою ефективного професійного спілкування (рис. 1). Зауважимо, що 469 (91,1 %) респондентів експериментальної групи (ЕГ) і 401 (82,1 %) контрольної групи (КГ) позитивно зреагували на необхідність розвивати емпатійну педагогічну дію. Проте 15,3 % респондентів КГ мали утруднення при відповіді.

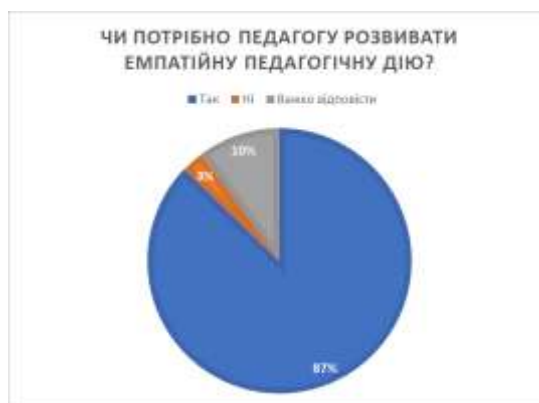

Рис. 1 Результати анкетування про необхідність педагогу розвивати емпатійну педагогічну дію

На думку педагогічних працівників вміння розуміти емоційний стан іншої людини, виявляти підтримку та співпереживання суттєво сприяє створенню сприятливого психологічного клімату в колективі, підвищує продуктивність праці та довіру між учасниками професійної взаємодії.

Найчастіше емпатію вказували як ключову навичку у таких сферах: освіта, охорона здоров'я, соціальна робота, менеджмент та юриспруденція. Слід зауважити, що результати опитування свідчать про високу оцінку емпатії серед професійних компетентностей у різних галузях. Більшість опитаних вважає її не лише особистісною рисою, а й важливим чинником ефективності у професійній діяльності.

На запитання «Чи вважаєте ви що освітнє середовище закладу освіти має бути емпатійним «зеленим»?» 539 осіб (84 %) дали позитивну відповідь; 491 (76 %) вважають, що емпатійне освітнє середовище сприяє уникненню непорозумінь і конфліктів; 212 респондентів (33 %) і 419 (65 %) вважають, що усвідомлення

необхідності дотримання принципу рівних можливостей у професійній діяльності є відповідно «дуже важливим» і «важливим» (рис. 2).

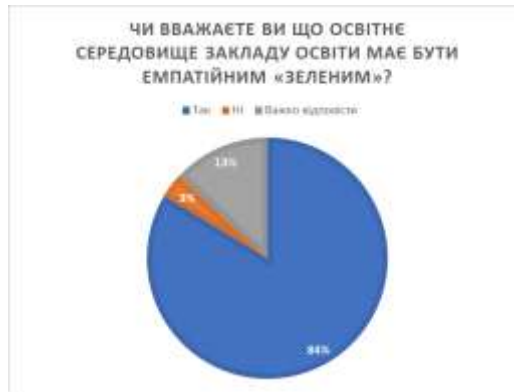

Рис. 2 Результати анкетування щодо необхідності бути емпатійним освітнє середовище закладу освіти

На запитання «Чи стимулює емпатійне освітнє середовище до інноваційного і творчого підходу до розв’язання завдань?» 477 осіб (74 %) респондентів відповіли «так», 132 (21 %) – надали відповідь «важко відповісти». 538 (83 %) респондентів впевнені, що викладачі, які демонструють емпатію, зазвичай мають кращий контакт із здобувачами освіти і це сприяє їхній вмотивованості (рис. 3).

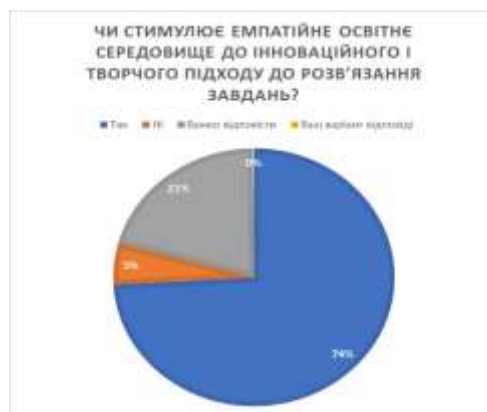

Рис. 3 Результати анкетування педагогічних працівників про необхідність емпатійного освітнього середовища до інноваційного і творчого підходу

Респонденти визначили, що найбільш сприяє розвитку співпереживання та емпатійних навичок саме емоційна гнучкість (308 респондентів; 48 %) та вміння уважно слухати (285 респондентів, 44 %) (рис. 4).

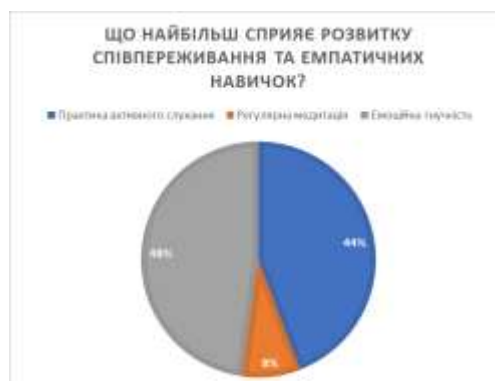

Рис. 4 Відповіді респондентів на запитання «Що найбільш сприяє розвитку співпереживання та емпатійних навичок?»

Із метою засвоєння здобувачами освіти з особливими освітніми потребами вміння працювати в команді, мирно вирішувати конфлікти, розвитку навичок медіації проводяться інтерактивні заняття, тренінги за темами: «Колектив починається з мене»; «Як ефективно взаємодіяти з однолітками?»; «Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання»; «Як формувати дружні стосунки в колективі»; «Дружба в моєму житті».

У ході таких занять здобувачі освіти з особливими освітніми потребами включені у взаємодію з іншими здобувачами на рівних. «Командоорієнтованість», як важлива соціальна навичка, успішно засвоюється завдяки отриманим знанням правил публічного виступу, технік ефективного слухання, емпатії, досвіду конструктивного, неконфліктного спілкування, готовності підтримати творчі ідеї інших, йти на компроміс.

Наше дослідження підтвердило, що контроль над аудиторією становить першочерговий обов'язок педагогічного працівника, тоді як формування емпатійного освітнього середовища та управління ним – є необхідною передумовою успішного викладання й навчання.

При вирішенні або пристосуванні до проблем в руках викладача знаходиться тільки обмежений набір інструментів. До обмежуючих факторів належать атмосфера в аудиторії, наукові принципи поведінки й багаж знань викладача. Тому деякі проблеми повністю вирішити не вдасться. Проте, можливо порекомендувати навички, які дозволить педагогам пристосуватись до практично всіх типових проблем, які виникають на заняттях для підтримки балансу вирішення проблем:

- педагоги можуть повідомити достовірну інформацію стосовно проблем іншим професіоналам (практичному психологу, соціальному педагогу) разом з якими можна знайти шляхи їх вирішення;
- педагоги можуть достатньо добре знаходити способи розв'язання проблеми з метою зменшити її інтенсивність;
- педагоги можуть аналізувати власну поведінку, винагороджувати себе за проблеми, які вдалось вирішити та заохочувати себе «не здаватись».

Саме такі погляди педагогічних працівників на стан речей краще підтримуватимуть позитивне бачення своїх навичок управління аудиторією та подолання викликів у формуванні емпатійного освітнього середовища.

У системі управління аудиторією слід враховувати: уміння бачити загальну картину та ставити довгострокові цілі; розуміння та аналіз, що допомагає команді просуватися вперед, а що може привести до успіху; віра у професійні якості інших та повага до їхньої думки; позитивне мислення та відсутність токсичності.

Співпраця та взаєморозуміння – ось що робить команду сильною та успішною. Робота разом, а не один проти одного, сприяє досягненню не лише особистих успіхів, а й успіхів усієї команди. Відкритість та розуміння створюють основу для здорових відносин в організації та сприяють загальному процвітання.

ДОДАТОК 5.

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ АЛЬЯНС «GREEN SKILLS –
АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ВСІХ ПРОФЕСІЙ»

ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ» (ВАПП)

Круглий стіл

Формування «зелених» навичок:
вітчизняний та зарубіжний досвід

ПРОГРАМА

29 травня 2025 р.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, науковий керівник прикладного наукового дослідження;

Канчій Еріка Андріївна, заступник директора з виховної роботи Комунального закладу «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради;

Кравченко Олена Іванівна, завідувач кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант прикладного наукового дослідження;

Мілюкова Юлія Михайлівна, викладач ДНЗ «Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського»;

Мірошниченко Катерина Борисівна, президент Громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант прикладного наукового дослідження;

Слиш Тетяна Юрївна, методист ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти», Харківська область;

Удовіченко Наталія Василівна, викладач Комунального закладу освіти «Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей» Дніпропетровської обласної ради

ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ

Учасники Науково-освітнього альянсу «Green skills – актуальні для всіх професій», керівники та координатори обласних НМЦ(К) ПТО, науково-педагогічні працівники ЗВО, слухачі курсів підвищення кваліфікації ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

МОДЕРАТОРИ:

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, м. Київ;

Канчій Еріка Андріївна, заступник директора з виховної роботи Комунального закладу «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради.

ПОКЛИКАННЯ:

<https://bbb.uem.edu.ua/rooms/n0t-izy-pat>

11:00 - ВІДКРИТТЯ КРУГЛОГО СТОЛУ. ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу;

Слюсарєва Ольга Володимирівна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Закарпатській області;

Кашуба Лариса Іванівна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Одеській області;

Мірошниченко Катерина Борисівна, президент громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант підтеми прикладного наукового дослідження.

КРУГЛИЙ СТІЛ

1. **Формування «зелених» навичок у освітньому середовищі: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду**
Шиян Дар'я Валеріївна, викладач Комунального закладу освіти «Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей» Дніпропетровської обласної ради, кандидат географічних наук;
2. **Досвід Нідерландів та Греції з формування «зелених» навичок**
Гребенькова Галина Володимирівна, методист ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти»;
3. **Використання проектного навчання для розвитку «зелених» навичок (green skills)**
Докторович Валерія Миколаївна, заступник директора з навчально-виробничої роботи ДПТНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва і дизайну», доктор філософії (PhD);
4. **Екологічна освіта у Скандинавських країнах: досвід, вартий наслідування**
Гамалій Світлана Олександрівна, завідувач навчально-методичного кабінету Первомайського індустріально-педагогічного фахового коледжу, Луганська область;
5. **Інтеграція екологічної складової у зміст підготовки кваліфікованого фахівця: зарубіжні та вітчизняні практики**
Воробець Денис Володимирович, викладач спеціальних дисциплін Комунального закладу «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради;
6. **«Зелені» навички здобувача освіти як складова кейса сучасного педагога**
Пшегодська Лілія Михайлівна, методист Вищого професійного училища №24 м. Заставна Чернівецької області;
7. **Green skills в професійній підготовці: досвід Німеччини та перспективи для України**
Бендер Світлана Олександрівна, заступник директора з навчально-виробничої роботи ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти», Харківська область;
8. **«Зелена» професійна освіта в Польщі: приклади та напрями інтеграції сталого розвитку в національну освітню систему**
Торяник Катерина Юріївна, заступник директора з навчально-виховної роботи ЗП(ПТ)О «Чугуївський регіональний центр професійної освіти Харківської області»;
9. **Розвиток «зелених» навичок в Канаді: досвід провінцій**
Лисиця Тетяна Василівна, викладач ДНЗ «Богуславський центр професійно-технічної освіти», Київська область;
10. **Формування «зелених» навичок: досвід екологізації освіти Естонії та Чехії**
Продан Олена Володимирівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Чернівецького Вищого комерційного училища Державного торговельно-економічного університету;
11. **Шлях до стійкого майбутнього: швейцарська модель впровадження «зелених» навичок у професійну освіту**
Ветрова Ольга Дмитрівна, завідувач відділення Відокремленого структурного підрозділу «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету», кандидат педагогічних наук;
12. **Використання цифрових технологій для розвитку «зелених» навичок: міжнародні кейси**
Гриньова Олена Григорівна, викладач ДНЗ «Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського».

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

**МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
ЧЕРНІВЕЧЧИНИ**

**СПЕЦІАЛЬНИЙ
ВИПУСК**

2025 р.

Онлайн старт
 прикладного наукового дослідження
 «Формування "зелених" навичок (green skills) в
 освітньому середовищі закладу професійної освіти»
 (липень 2025 року – липень 2028 рр.)

Склад менеджменту

Сергієнко Париска
Миколаївка

Кравченко Олена
Іванівка

Морозченко Катерина
Борисівка

Некрасова Світлана
Миколаївка

Тимченко Яна
Григорівка

Сергієнко Париска
Миколаївка

Словоренко Олена
Вікторівка

Козуб Париска
Іванівка

Морозченко Катерина
Борисівка

ЗМІСТ

<i>Сергєєва Лариса Миколаївна</i> Відкриття круглого столу	8
Вітання учасникам	
<i>Слюсарєва Ольга Володимирівна</i>	10
<i>Кашуба Лариса Іванівна</i>	12
<i>Мірошниченко Катерина Борисівна</i>	14
Діалоги круглого столу	
<i>Сергєєва Лариса Миколаївна,</i> <i>Микитюк Світлана Миколаївна</i> Формування емпатійного освітнього середовища: короткий екскурс вітчизняних науковий розвідок	17
<i>Шиян Дар'я Валеріївна</i> Формування «зелених» навичок у освітньому середовищі: порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду	23
<i>Гребенькова Галина Володимирівна</i> Досвід Нідерландів та Греції з формування «зелених» навичок	28
<i>Докторович Валерія Миколаївна</i> Використання проектного навчання для розвитку «зелених» навичок	35
<i>Гамалій Світлана Олександрівна</i> Екологічна освіта у Скандинавських країнах: досвід, вартий наслідування	42
<i>Воробець Денис Володимирович</i> Інтеграція екологічної складової у зміст підготовки кваліфікованого фахівця: зарубіжні та вітчизняні практики	48

<i>Пшегодська Лілія Михайлівна</i> «Зелені» навички здобувача освіти як складова кейса сучасного педагога	55
<i>Бендер Світлана Олександрівна</i> Green skills у професійній підготовці: досвід Німеччини та перспективи для України	59
<i>Торяник Катерина Юріївна</i> «Зелена» професійна освіта в Польщі: приклади та напрями інтеграції сталого розвитку в національну освітню систему	64
<i>Лисиця Тетяна Василівна</i> Розвиток «зелених» навичок в Канаді: досвід провінцій	70
<i>Продан Олена Володимирівна</i> Формування «зелених» навичок: досвід екологізації освіти Чехії та Естонії	76
<i>Вєстрова Ольга Дмитрівна</i> Шлях до стійкого майбутнього: швейцарська модель впровадження «зелених» навичок у професійну освіту	84
<i>Гриньова Олена Григорівна</i> Використання цифрових технологій для розвитку «зелених» навичок: міжнародні кейси	89
Заклади та установи-учасники прикладного наукового дослідження за темою: «Формування зелених навичок (green skills) в освітньому середовищі закладу освіти» (лютий 2025 року – лютий 2028 рр.)	95

ВІДКРИТТЯ КРУГЛОГО СТОЛУ

Сергєєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу

Вітаємо шановні учасники Науково-освітнього альянсу! Шановні учасники круглого столу!

Йде четвертий рік кривавої війни, де рф знищує не тільки українські міста, а й природу: масштабні викиди отруйних речовин через атаки на промислові об'єкти; вогонь і токсичні гази – наслідки атак на об'єкти нафтогазової промисловості.

У повоєнній відбудові України, а ми віримо, що цей день настане, слід буде врахувати досвід країн-членів ЄС, а саме: успішність «попереднього шляху» зеленого екологічного зростання країн ЄС; зацікавленість цим досвідом впливає з євроінтеграційного майбутнього України, що спонукає необхідність розуміння «спільних правил гри», тобто тієї політичної культури і політичної структури, які можуть бути і будуть успішними в період повоєнного відновлення України – і це відновлення має бути «зеленим».

Джульєтта Хінга з Бізнес-школи Стратморського університету Танзанії зазначає, що саме молоді люди

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАПН УКРАЇНИ

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ АЛЬЯНС «GREEN SKILLS –
АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ВСІХ ПРОФЕСІЙ»

ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ» (ВАПП)

КОВОРКІНГ

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНІК І ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ
«ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

ПРОГРАМА

26 вересня 2025 р.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, науковий керівник прикладного наукового дослідження;

Ветрова Ольга Дмитрівна, завідувач відділення професійної освіти ВСП «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету», кандидат педагогічних наук;

Канчій Еріка Андріївна, заступник директора з виховної роботи Комунального закладу «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради;

Кравченко Олена Іванівна, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант прикладного наукового дослідження;

Мірошніченко Катерина Борисівна, президент Громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант прикладного наукового дослідження;

Уклеїна Лілія Анатоліївна, заступник директора з навчально-виховної роботи ДНЗ «Богуславський центр професійно-технічної освіти», Київська область, доктор філософії;

Шиян Дарья Валеріївна, викладач Криворізького гірничого коледжу, Дніпропетровська область, кандидат географічних наук.

ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ

Учасники Науково-освітнього альянсу «Green skills – актуальні для всіх професій», керівники та координатори обласних НМЦ(К) ПТО, науково-педагогічні працівники ЗВО, слухачі курсів підвищення кваліфікації ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

МОДЕРАТОРИ:

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, м. Київ;

Шиян Дарья Валеріївна, викладач Криворізького гірничого коледжу, Дніпропетровська область, кандидат географічних наук.

ПОКЛИКАННЯ:

<https://bbb.uem.edu.ua/rooms/n0t-izy-pat-ynh/join>

14:00 - ВІДКРИТТЯ КРУГЛОГО СТОЛУ. ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу;

Супрун В'ячеслав Васильович, директор Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України;

Гришаєва Олена Вікторівна, в.о. директора Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області;

Кравченко Олена Іванівна, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант прикладного наукового дослідження.

КОВОРКІНГ

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: СУТЬ, МЕТА І ОЗНАКИ

Долгору́к Алла Васи́лівна, методист Чернівецького вищого комерційного училищ Державного торговельно-економічного університету;

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Громова Олена Вікторівна, викладач біології та екології та

Кікун Ганна Віталіївна, майстер виробничого навчання ДНЗ «Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського»;

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОКУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА (ЗА А.М. ЛЬОВОЧКІНОЮ)

Лугова Людмила Іванівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Первомайського індустріально-педагогічного фахового коледжу, Луганська область;

ТЕХНІКИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК З НАПРЯМУ «ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

Балуган Тетяна Валеріївна, викладач біології ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти», Харківська область;

ТЕХНІКИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК З НАПРЯМУ «РОЗВИТОК ТА ПІДТРИМКА РЕСУРСООЦІДНОГО СУСПІЛЬСТВА»

Лук'янова Олена Васи́лівна, викладач біології та екології ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти»;

ТЕХНІКИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК З НАПРЯМУ «ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ»

Штих Юлія Миколаївна, викладач біології та екології ЗП(ПТ)О «Чугуївський регіональний центр професійної освіти Харківської області»;

ПІДСУМКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПІЛОТНИХ ТЕХНІК І ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК

Мірошніченко Катерина Борисівна, президент громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

Ткаченко Ніна Григорівна, методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, консультант підтеми прикладного наукового дослідження.

ВІЛЬНИЙ МІКРОФОН

ВРУЧЕННЯ СЕРТИФІКАТІВ СПІКЕРАМ ТА ОРГАНІЗАТОРАМ КОВОРКІНГУ

Серегва Л. М. Включити запис

Серегва Лариса Миколаївна

Петровська Ольга Дмитрівна

Ковалів Євгенія Андріївна

Усачова Лариса Андріївна

Шанин Дарина Валеріївна

КОВОРКІНГ «Визначення технік і технологій формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців»

Засідання організаційного комітету

Слайд 1

Науково-освітній альянс
«Green skills – актуальні для всіх професій»

КОВОРКІНГ

Визначення технік і технологій формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців

GREEN SKILLS - актуальні для всіх професій

Стратегічні бізнес-партнери КБУ

EAST OFFICE NOCON SKAKO CONCRETE KБУ

Партнер: EdUP swisscontact

Фінансовий партнер: Глобус Банк Юридичний партнер: Globa & Globa

8 ЖОВТНЯ 2025 РОКУ

BUSINESS DAY КБУ + РОЗШИРЕНЕ ЗАСІДАННЯ РАДИ ДИРЕКТОРІВ КБУ

ОБОВ'ЯЗКОВА РЕЄСТРАЦІЯ!

Skills4Recovery

Співфінансується Європейським Союзом

Polish aid

estdev

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF DENMARK

giz

КБУ

Лариса Миколаївна Сер

Ірина Шумік МОН

Олексій Дерев'янченко

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАПН УКРАЇНИ

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ АЛЬЯНС «GREEN SKILLS –
АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ВСІХ ПРОФЕСІЙ»

ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ» (ВАПП)

КОВОРКІНГ

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНІК І ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ
«ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

ПРОГРАМА

26 вересня 2025 р.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, науковий керівник прикладного наукового дослідження;

Вєтрова Ольга Дмитрівна, завідувач відділення професійної освіти ВСП «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету», кандидат педагогічних наук;

Канчій Еріка Андріївна, заступник директора з виховної роботи Комунального закладу «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради;

Кравченко Олена Іванівна, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант прикладного наукового дослідження;

Мірошніченко Катерина Борисівна, президент Громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант прикладного наукового дослідження;

Уклеїна Лілія Анатоліївна, заступник директора з навчально-виховної роботи ДНЗ «Богуславський центр професійно-технічної освіти», Київська область, доктор філософії;

Шиян Дарья Валеріївна, викладач Криворізького гірничого коледжу, Дніпропетровська область, кандидат географічних наук.

ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ

Учасники Науково-освітнього альянсу «Green skills – актуальні для всіх професій», керівники та координатори обласних НМЦ(К) ПТО, науково-педагогічні працівники ЗВО, слухачі курсів підвищення кваліфікації ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

МОДЕРАТОРИ:

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу, м. Київ;

Шиян Дарья Валеріївна, викладач Криворізького гірничого коледжу, Дніпропетровська область, кандидат географічних наук.

СЕКРЕТАРІАТ

Канчій Еріка Андріївна, заступник директора з виховної роботи Комунального закладу «Мукачівський професійний політехнічний коледж» Закарпатської обласної ради;

ПОКЛИКАННЯ:

<https://bbb.uem.edu.ua/rooms/n0t-izy-pat-ynh/join>

14:00 - ВІДКРИТТЯ КРУГЛОГО СТОЛУ. ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ

Сергеєва Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, голова Координаційної ради Науково-освітнього альянсу;

Супрун В'ячеслав Васильович, директор Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України;

Гришаєва Олена Вікторівна, в.о. директора Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області;

Кравченко Олена Іванівна, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант прикладного наукового дослідження.

КОВОРКІНГ

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: СУТЬ, МЕТА І ОЗНАКИ

1_Долгору́к Алла Васи́лівна, методист Чернівецького вищого комерційного училищ Державного торговельно-економічного університету;

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

2_Громова Олена Вікторівна, викладач біології та екології та **Кікун Ганна Віталіївна**, майстер виробничого навчання ДНЗ «Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського»;

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОКУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА (ЗА А.М. ЛЬОВОЧКІНОЮ)

3_Лугова Людмила Іванівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Первомайського індустріально-педагогічного фахового коледжу, Луганська область;

ТЕХНІКИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК З НАПРЯМУ «ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

4_Балугян Тетяна Валеріївна, викладач біології ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти», Харківська область;

ТЕХНІКИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК З НАПРЯМУ «РОЗВИТОК ТА ПІДТРИМКА РЕСУРСООЩАДНОГО СУСПІЛЬСТВА»

5_Лук'янова Олена Васи́лівна, викладач біології та екології ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти»;

ТЕХНІКИ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК З НАПРЯМУ «ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ»

6_Штих Юлія Миколаївна, викладач біології та екології ЗП(ПТ)О «Чугуївський регіональний центр професійної освіти Харківської області»;

ПІДСУМКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПЛОТНИХ ТЕХНІК І ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНИХ» НАВИЧОК

Мірошніченко Катерина Борисівна, президент громадської організації «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» (ВАПП), консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, консультант підтеми прикладного наукового дослідження;

Ткаченко Ніна Григорівна, методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, консультант підтеми прикладного наукового дослідження.

ВІЛЬНИЙ МІКРОФОН

ВРУЧЕННЯ СЕРТИФІКАТІВ СПІКЕРАМ ТА ОРГАНІЗАТОРАМ КОВОРКІНГУ

ДОДАТОК 11.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
Навчально-науковий інститут менеджменту і психології**

**Номінація: Науково-методичний супровід упровадження
інноваційних освітніх проєктів і програм**

**Тема: ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКИ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ДО
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ І УСТАНОВ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

(на прикладі організації та проведення прикладного наукового
дослідження з теми «Формування зелених навичок (green skills) у здобувачів
освіти в освітньому середовищі закладу освіти»)

Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»
вул. Січових Стрільців, 52 А, місто Київ,
04052, e-mail: lase2508@gmail.com

АВТОРИ КОНКУРСНОЇ РОБОТИ:

Сергеева Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Супрун В'ячеслав Васильович, директор Навчально-наукового інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України

Микитюк Світлана Миколаївна, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Чернівецькій області, консультант напрямку дослідження

ПРЕСРЕЛІЗ

ШАНОВНІ НАУКОВЦІ, ПЕДАГОГИ, ОСВІТЯНИ!

**ЗАПРОШУЄМО ВАС ДО УЧАСТІ
У VII ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ ВІДКРИТОМУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОМУ ОНЛАЙН-ФОРУМІ
«ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ, РЕАЛІЇ, СТРАТЕГІЇ»,
ЯКИЙ ВІДБУДЕТЬСЯ 25–28 ЛИСТОПАДА 2025 РОКУ**

Організатори Форуму: Національна академія педагогічних наук України, Національна академія наук України, Центр ЮНЕСКО II категорії з наукової освіти «Мала академія наук України», понад 30 провідних наукових установ, експериментальні заклади — лідери освіти, наукові школи й громадські об'єднання України.

ФОРУМ ВІДБУДЕТЬСЯ У ГІБРИДНОМУ (ЗМІШАНОМУ) ФОРМАТІ

До 15.11.2025 просимо учасників Форуму заповнити форму реєстрації <https://forms.gle/H5YnVve2XH9GuMeV7> і надіслати тези доповідей на електронну адресу evvevv@ukr.net.

25.11.2025 спільнота учасників Форуму отримає доступ до сторінки у Facebook: <https://www.facebook.com/groups/forum.innovations.in.education>, де буде розміщено збірник тез та відбудеться обговорення наукової проблематики заходу.

28.11.2025 за результатами обговорення відбудеться пленарне засідання, на якому до виступів запрошуються представники установ-співорганізаторів, керівники наукових секцій, освітня практика й провідні науковці, учасники-слухачі (покликання на доступ буде розіслано зареєстрованим учасникам та спікерам).

Запрошуємо учасників Форуму опублікувати свої матеріали в колективній монографії «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії», запланованій до випуску в I кварталі 2026 року.

Міністерство освіти і науки України	
 Державне наукове заклад Інститут педагогіки та психології НАПН України 01034 Київ, вул. М. Коцюбинського, 10/2 Тел: (044) 234-11-11	
Ім'я:	П. П. [Повне ім'я учасника]
Повне ім'я:	[Повне ім'я учасника]
Дата і час реєстрації:	25.11.2025 10:11
Електронна пошта:	[Електронна пошта]
Підпис:	[Підпис]
Місце:	Міжнародний науковий центр педагогіки та психології
Завантажити файл реєстрації [Завантажити файл реєстрації]	

НАУКОВІ ПАНЕЛІ РОБОТИ ОНЛАЙН-ФОРУМУ

1. **Освітні парадигми штучного інтелекту** (керівники наукової панелі: СТРИЖАК Олександр Євгенійович, заступник директора з наукової роботи НЦ «МАНУ», д. техн. наук, проф.; НАДУТЕНКО Максим Вікторович, завідувач відділу інформатики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, канд. техн. наук).
2. **Онтологічні формати картини світу в освітніх процесах** (керівники наукової панелі: ПРИХОДНЮК Віталій Валерійович, завідувач відділу створення і використання інтелектуальних мережних інструментів НЦ «МАНУ», канд. техн. наук, старший дослідник; ШАПОВАЛОВ Євгеній Борисович, завідувач відділу інформаційно-дидактичного моделювання НЦ «МАНУ», канд. техн. наук, старший дослідник).
3. **Цифровізація освіти на засадах STEM в умовах євроінтеграції** (керівник наукової панелі: КУЗЬМЕНКО Ольга Степанівна, учений секретар секретаріату вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ, провідний науковий співробітник НЦ «МАНУ», д. пед. наук, проф.).
4. **Інформаційно-цифрові середовища закладів освіти: трансформація, безпека, вплив AI** (керівники наукової панелі: ПІНЧУК Ольга Павлівна, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту цифровізації освіти НАПН України, канд. пед. наук, старший науковий співробітник; СМУЛЬСОН Марина Лазарівна, головний науковий співробітник лабораторії кіберпсихології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, дійсний член НАПН України, д. психол. наук, проф.).
5. **«Зелені» навички — актуальні для всіх професій** (керівник наукової панелі: СЕРГЕЄВА Лариса Миколаївна, професор кафедри освіти дорослих та цифрових технологій Навчально-наукового Інституту менеджменту і психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, голова координаційної ради Науково-освітнього альянсу, д. пед. наук, проф.).
6. **Впровадження наукової освіти в український освітній простір: зарубіжний і вітчизняний досвід, перспективи** (керівники наукової панелі: КОВАЛЬОВА Оксана Анатоліївна, завідувач відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України, канд. психол. наук; БАБІЙЧУК Світлана Миколаївна, д. пед. н., провідний науковий співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання НЦ «МАНУ», завідувач лабораторії «ГІС та ДЗЗ» НЦ «МАНУ», професор кафедри ЮНЕСКО Українського державного університету імені Михайла Драгоманова).
7. **Позашкільна освіта: теорія, практика, методика** (керівники наукової панелі: БИКОВСЬКА Олена Володимирівна, президент Міжнародної асоціації позашкільної освіти, завідувач кафедри позашкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, д. пед. н., проф.; КАРИЧОВСЬКИЙ Василь Дмитрович, професор кафедри позашкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, д. пед. н., проф.).
8. **Трендотчіг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України** (керівник наукової панелі: КУЛІШОВ Володимир Сергійович, заступник директора з навчальної роботи Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, канд. пед. наук, доц.).
9. **Управління адаптивними процесами в освіті в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення** (керівники наукової панелі: ЕЛЬНИКОВА Галина Василівна, голова ради ГО «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами», д. пед. наук, проф.; РЯБОВА Зоя Вікторівна, заступниця голови ради ГО «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами», д. пед. наук, проф.).
10. **Дидактичні системи профільної середньої освіти: проблеми і перспективи упровадження** (керівник наукової панелі: ГОЛІЯД Ірина Семенівна, старший науковий співробітник відділу технологічної освіти Інституту педагогіки НАПН України, канд. пед. наук, доц.).

ISSN 2641-1831 (print)
ISSN 2641-184X (online)

Ідентифікатор media: R30-0506B
Media identifier: R30-0506B

Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки». Вип. 33(62). Категорія «Б»
Bulletin of Postgraduate education: collection of scientific papers. Educational Sciences Series. Issue 33(62). Category «B»
[https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33\(62\)](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33(62))

[https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33\(62\)-214-231](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33(62)-214-231)

УДК 377.064:316.772.4

Сергеева Лариса Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри освіти дорослих і цифрових технологій

Навчально-наукового інституту менеджменту та психології

ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-7177-3014>

lase2508@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ: НАВИЧКИ МІЖСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ АУДИТОРІЄЮ

Анотація. У статті аналізується необхідність формування емпатійного освітнього середовища закладу освіти. Робітничі професії становлять основу української економіки, що особливо актуально в період повоєнного відновлення країни, тому саме емпатія виступає як важлива професійна якість. Володіння навичками міжособистісного спілкування та управління аудиторією набувають першочергової ваги, оскільки роль викладача полягає в тому, щоб управляти освітнім середовищем, яке дозволить всім досягти успіху. Для успіху в даній роботі потрібно створити емпатійне освітнє середовище, яке буде підтримувати як викладачів, так і здобувачів освіти, оскільки сприяє створенню всіх можливостей для використання ресурсів (просторових, методичних, матеріальних, інформаційних) середовища закладу освіти. Робиться акцент на важливості врахування саме громадянської науки, яка є важливим інструментом для відновлення громад, формування нових форматів співпраці між академічним середовищем, громадськими організаціями, органами влади та громадянами, важливості інноваційних, комплексних та системних рішень з відновлення, які мають бути засновані на даних та громадській участі. Проаналізовано результати анкетування педагогічних працівників закладів професійної та фахової передвищої освіти «Обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища закладу освіти», що відбулось у квітні-травні 2025 р. до якого були залучені керівні та педагогічні працівники, серед яких: директори, заступники

директора, методисти, викладачі та майстри виробничого навчання (всього 1003 респондентів, 515 осіб експериментальної групи (ЕГ) та 488 - контрольної групи (КГ)). Результати дослідження свідчать про те, що педагогічні працівники усвідомлюють важливість формування у молоді «зелених» навичок; стрімким розгортання процесів цифровізації та платформізації, тобто необхідність розвивати створення нової якості здорового стилю життя, конкурентоспроможної праці, креативного дозвілля та бережливого ставлення до людини та дикої природи; готувати молодь до розумного споживання, до екоінновацій та креативних індустрій і циркулярних виробництв.

Ключові слова емпатійне освітнє середовище; «зелені» навички; міжособистісне спілкування; управління аудиторією; соціальні навички.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Нагальною потребою XXI століття є формування такого способу життя, який став би основою довготривалого ощадливого розвитку людства. У відповідь на цю потребу була сформована концепція сталого розвитку. Ключова ідея сталого розвитку - це розвиток людства з врахуванням потреб майбутніх поколінь. На основі оцінки нинішніх тенденцій експерти прогнозують, що до 2030 року людство потребуватиме удвічі більше ресурсів, ніж здатна забезпечити планета. За останнє століття ми досягли дивовижних проривів в медицині, освіті та матеріальному добробуті, проте небажаними побічними ефектами виявились соціально-економічне розшарування, поширення бідності та деградація довкілля.

Ідеї сталого розвитку стимулювали появу нового типу освіти - «освіти для сталого розвитку». Робітничі професії становлять основу української економіки, що особливо актуально в період відновлення країни. Головним завданням є створення таких умов, щоб молодь свідомо обирала професійно-технічну освіту. Це, в свою чергу, неможливо без модернізації освітнього середовища, оновлення обладнання та осучаснення змісту освітніх програм [11].

Освітнє середовище схоже на будь-яке інше, окрім того, що його конкретним призначенням є підтримка навчання й викладання. Негативне середовище має шкідливий вплив на процес і досвід навчання. Ефективно управління аудиторією становить обов'язкову передумову ефективного

навчання, оскільки це система навичок, якими опановують педагогічні працівники з метою плідно працювати із здобувачами освіти.

Сучасні заклади освіти повинні не лише відповідати запитам громади, але також бути динамічним інституціями, «лабораторіями соціальних інновацій», що завжди на крок попереду будь-яких суспільних змін. Закладаючи фундамент для подальшої плідної праці педагогічні колективи мають працювати над формуванням та розвитком емпатійного освітнього середовища закладу освіти для сталого розвитку.

Формуючи емпатійне освітнє середовище педагогічні працівники стикаються з унікальним набором умов, здобувачів освіти і викликів, які вимагають пристосувати навички прийняття рішень та розв'язання проблем. Масштаб викликів залежить від того, як їх розглядає педагог. Ситуація, яку один викладач вважатиме повною катастрофою, інший розглядатиме як незначне порушення звичного порядку.

Серед пріоритетних напрямів розвитку закладу освіти можна виокремити:

- виховання культури розумного споживання енергії та води, зменшення витрат сировини;
- впровадження принципів екологічної етики та етики відповідальності;
- розвиток духовного потенціалу особистості на засадах особистісно орієнтованої екопедагогіки;
- розвиток «м'яких» (soft skills) та «зелених» (green skills) навичок;
- впровадження норм міжособистісної та міжкультурної взаємодії на засадах принципів емпатії;
- розвиток правової культури особистості;
- формування культури здоров'я молоді на засадах розуміння єдності природи та людини, залежності здоров'я людини від стану довкілля.

Перша леді України пані Олена Зеленська ініціювала Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?». Це системна і вчасна програма, яка допомагає формувати нову культуру піклування й стійкості – як в освіті, так і в суспільстві загалом [10].

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Аналіз наукової літератури підтверджує, що освітній простір розглядають як цілісну й динамічну систему, складне багаторівневе і багатофункціональне утворення, що в рамках єдиних базових стандартів забезпечує взаємозалежність та взаємодію своїх складових, і як складну ієрархічну структуру, піраміду просторів різних

рівнів: глобального, континентального, окремої країни та регіону, локального (окремого закладу освіти), сімейного, особистісного [4, с. 5].

Фундаментальні узагальнення у галузі природничих та соціальних наук були здійснені у працях українських дослідників, серед яких: Л. Большак, М. Воскресенський, М. Голубець, Д. Гродзинський, М. Дробноход, Ю. Злобін, М. Кисельов, В. Крисаченко, М. Левітт, В. Межжерін, К. Ситник, М. Холодний, Ю. Шеляг-Сосонко та ін., а також зарубіжних: Дж. Абер (J. Aber.), П. Барлетт (P. Barlett), Г. Чейз (G. Chase), А. Кортезе (A. Cortese), А. Хаттан (A. Hattan), Дж. Маніка (J. Manyika), М. Реннер (M. Renner), Б. Лундваль (B. Lundvall) та ін.

Як показують результати досліджень І. Бежа, Т. Василюшиної, Л. Виговської, Т. Гаврилової, О. Саннікової, І. Юсупова та ін., емпатія має широкий вплив на особистісний та моральний розвиток учнівської молоді, її спрямованість, соціально-психологічну та професійну адаптацію, особистісну та професійну самореалізацію. Емпатійне співстраждання, співпереживання є мотивом допомагаючої поведінки. Емпатія може виступити як важлива професійна якість.

Емпатія є невід'ємною частиною нашого життя. Вміння відчувати та розуміти емоції інших може стати містком до взаєморозуміння й покращення стосунків. Яка роль емпатії у повсякденному житті та чому вона так необхідна під час війни?

Емпатія – це ключ до глибоких та здорових стосунків. Вона допомагає нам розуміти, співчувати та підтримувати одне одного. Це встановлює емоційний зв'язок, формує відкритість та співчуття [10].

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою нашого дослідження передбачено теоретичне обґрунтування необхідності формування емпатійного освітнього середовища закладу освіти, що сприятиме підтримці як викладачів, так і здобувачів освіти, оскільки забезпечує створення всіх можливостей для використання ресурсів (просторових, методичних, матеріальних, інформаційних) середовища закладу освіти.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: здійснити аналіз теоретичних аспектів досліджуваної проблеми; проаналізувати результати анкетування педагогічних працівників закладів професійної та фахової передвищої освіти «Обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища закладу освіти», що проведено за програмою прикладного наукового дослідження з теми:

«Формування зелених навичок (green skills) здобувачів освіти в освітньому середовищі закладу освіти» (лютий 2025 року - лютий 2028 р.)
ДРН 0125U002508 від 15 травня 2025 р.; визначити ключові інструменти подолання викликів у формуванні емпатійного освітнього середовища закладу освіти.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Майстерний педагог повинен вміти готуватись до занять, ефективно їх проводити та об'єктивно оцінювати учнів. Для успіху в даній роботі потрібно створити емпатійне освітнє середовище, яке буде підтримувати як викладачів, так і здобувачів освіти.

Таким чином, відмінні навички міжособистісного спілкування та управління аудиторією набувають першочергової ваги, оскільки роль викладача полягає у тому, щоб управляти освітнім середовищем, яке дозволить усім досягти успіху.

За результатами педагогічного експерименту на всеукраїнському рівні за темою «Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання» на базі закладів загальної середньої освіти України у листопаді 2019 - грудні 2024 років визначено, що емпатійне середовище - це багатовимірне соціально-педагогічне явище, що пов'язане в єдине ціле різними організаційними, ресурсними і комунікативними механізмами і спричиняє ситуативний вплив на особистісне набуття учнівством м'яких навичок і розвиток ціннісних орієнтацій.

Емпатійне середовище має такі характеристики:

- є особистісно орієнтованим та культивує атмосферу доброти, співпереживання та уваги до кожного і кожної - усіх суб'єктів освітнього процесу;
- забезпечує максимально можливу відсутність емоційно-травматичних ситуацій, а в разі виникнення таких, використовувались би інструменти «миттєвої допомоги» та інші інструменти СЕЕН;
- створює усі можливості для використання ресурсів (просторових, методичних, матеріальних, інформаційних) середовища закладу освіти;
- забезпечує високу включеність усіх суб'єктів освітнього процесу в соціально-активну діяльність школи і громади;
- актуалізує питання спільної діяльності учнівства у команді та вміння запобігати і розв'язувати конфлікти шляхом використання комплексу педагогічних засобів, що ґрунтуються на інструментах

соціально-емоційного та етичного навчання та інтегровані в освітнє середовище [5].

Як зазначає З.Єрмакова, процес емпатійного спілкування, який передбачає окреме звертання до іншого для перевірки своїх вражень й уважне вслуховування у зміст отриманої інформації, тісно пов'язаний з емоціями особистості. Емоційна складова означеного спілкування характеризується низкою параметрів, як-от: «прояв емоцій, що лежать в основі актуалізації почуттів, думок, дій; здатність відображення залежності емоційного стану в момент сприймання, розуміння, оцінювання суб'єкт-суб'єктних стосунків; наявність взаємозв'язку емоцій з особистісними потребами, мотивами, цілями комунікації, спілкування та їх результатами; насиченість засобів зворотного зв'язку через вербалізовану рефлексію та емоційну насиченість; наявність оцінного взаємообміну інформацією» [3, с. 162].

Дослідники також піднімають питання про емпатійність, під якою розуміють таку рису особистості, яка передбачає її високу здатність до емпатії, через яку ми проникаємо у внутрішній світ інших людей і досягаємо їх переживання; це чутливість до конфлікту емоційних сфер - власної та іншої людини - і здатність вирішення цього конфлікту на користь іншої людини. Емпатійна особистість - щедра, чуйна, доброзичлива, готова до співпраці, щира, уважна до людей [1]. Так, наприклад, емпатія майбутніх учителів музичного мистецтва характеризується більш високими показниками емоціонального, ніж раціонального, а отже, формування емпатійної культури корелює з розвиненістю емоційного інтелекту [8].

Здійснення обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища дасть можливість опробування та впровадження методичного забезпечення формування «зелених» навичок. Педагогічним працівникам потрібно звертати увагу на покращення соціальних навичок та емпатії. Адже емпатійні та соціально налаштовані особистості показують кращі результати у здатності до співпереживання, розуміння почуттів інших та прагнуть до розвитку співпраці. Це сприяє кращим міжособистісним стосункам серед здобувачів освіти, а саме:

- покращення емоційної стійкості. Програма допомагає учням і ученицям навчитися справлятися з ризикованими емоціями, такими як страх, роздратування та стрес. Це позитивно впливає на їхню здатність адаптуватися до нових умов і вирішувати складні ситуації;
- заклади професійної освіти-учасники дослідження активно відповідають на запити сучасності, стали динамічним інституціями,

«лабораторіями соціальних інновацій», що завжди на крок попереду будь-яких суспільних змін;

- здобувачі освіти активно залучаються до природоохоронної суспільної діяльності, розширюється соціальне партнерство, через підтримку ініціатив неурядових організацій, суспільних молодіжних об'єднань в сфері екологічного виховання.

Освітнє середовище стає полем для експериментів, творчості та інновацій, де кожен учасник має можливість не лише отримувати знання, а й активно впливати на їх створення і трансформацію. Важливим є те, що таке середовище має бути гнучким і адаптивним, щоб відповідати потребам сучасного світу, де швидкі зміни вимагають постійного оновлення підходів до навчання. Воно повинно стимулювати критичне мислення, самоосвіту та соціальну відповідальність, формуючи особистість, здатну до самореалізації та ефективної професійно-педагогічної діяльності [2, с. 40].

Сучасні дослідження вказують на необхідність розробки стратегій випереджувального розвитку освіти та створення модульних систем навчання, які зможуть адекватно реагувати на зміни в навколишньому середовищі [6, с. 205].

Якість такої розбудови заклад може більш детально перевірити за індикаторами, сформульованими в Абетці для директора. Виокремлюють чотири ознаки безпечного освітнього середовища:

1. Якість міжособистісних взаємин, які визначають: позитивні чинники (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні чинники (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність).

2. Захищеність в освітньому середовищі: ознака відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього процесу.

3. Задоволеність освітнім середовищем - задоволення базових потреб дитини у допомозі та підтримці; збереженні та підвищенні її самооцінки; пізнанні та діяльності; розвитку здібностей та можливостей.

4. Комфортність освітнього середовища: оцінка емоцій, почуттів та переживань, що домінують у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу.

Не менш важливим є розбудова інклюзивного освітнього середовища, що передбачає завдання та спільну відповідальність для всіх учасників освітнього процесу: керівництва закладу, педагогічних працівників, здобувачів освіти, батьків, адже «створення рівних можливостей навчатися, задоволення освітніх потреб обдарованих дітей, забезпечення доступності будь-якого куточка закладу для дітей з особливими освітніми потребами

пов'язано з приведенням модифікації та адаптації освітнього середовища до потреб кожного учня з урахуванням принципів універсального дизайну» [12, с. 87].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для реалізації мети дослідження використано комплекс таких методів, зокрема: аналіз наукової літератури, синтез, анкетування, порівняння, узагальнення практичного досвіду; термінологічний аналіз для визначення сутності й змісту досліджуваних понять.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2023 року № 552 (зі змінами), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07 липня 2023 року за № 1155/40211 за ініціативи Науково-освітнього альянсу в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (рішення Вченої ради № 4 від 14.03.2025 р.) у березні 2025 р. розпочалось проведення прикладного наукового дослідження з теми: «Формування зелених навичок (green skills) здобувачів освіти в освітньому середовищі закладу освіти» (лютий 2025 року – лютий 2028 р.). Державний реєстраційний номер 0125U002508 від 15 травня 2025.

Передбачено, що серед основних векторів дослідження буде напрям наукового пошуку – формування емпатійного освітнього середовища закладу професійної / фахової передвищої освіти (далі – ЗП(ПТ)О/ЗФПО).

Серед завдань означеного прикладного наукового дослідження є активізація мотивування педагогічних працівників перебудувати зміст і методологію освітнього процесу таким чином, щоб вона стала здатною вчасно підготувати людей до нових умов існування, дати їм такі знання й уміння, які дозволили б не тільки успішно адаптуватися у новому соціальному та інформаційному середовищі, а й активно впливати на нього в інтересах збереження й подальшого гармонічного розвитку людського суспільства та навколишньої природи.

У проведенні дослідження (опитування, анкетування) щодо готовності педагогів до здійснення експериментальної діяльності взяли участь педагогічні працівники 12 ЗП(ПТ)О/ЗФПО (експериментальна група) та 14 ЗП(ПТ)О/ЗФПО (контрольна група) з восьми областей України: Закарпатської, Дніпропетровської, Київської, Луганської, Одеської, Сумської, Харківської та Чернівецької.

У анкетуванні брали участь 1003 респонденти, з них 515 осіб експериментальної групи (ЕГ) та 488 – контрольної групи (КГ). До участі у анкетуванні «Дослідження питання щодо обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища закладу освіти» були залучені керівні та педагогічні працівники, серед яких: директори, заступники директора, методисти, викладачі та майстри виробничого навчання.

Дослідженням встановлено, що переважна більшість респондентів (понад 80 %) погоджуються з тим, що емпатія є важливою складовою ефективного професійного спілкування (рис. 1).

Зауважимо, що 469 (91,1 %) респондентів експериментальної групи (ЕГ) і 401 (82,1 %) контрольної групи (КГ) позитивно зреагували на необхідність розвивати емпатійну педагогічну дію. Проте 15,3 % респондентів КГ мали утруднення при відповіді.

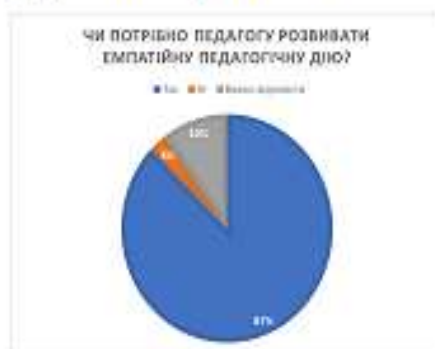

Рис. 1 Результати анкетування про необхідність педагогу розвивати емпатійну педагогічну дію

На думку педагогічних працівників вміння розуміти емоційний стан іншої людини, виявляти підтримку та співпереживання суттєво сприяє створенню сприятливого психологічного клімату в колективі, підвищує продуктивність праці та довіру між учасниками професійної взаємодії.

Найчастіше емпатію вказували як ключову навичку у таких сферах: освіта, охорона здоров'я, соціальна робота, менеджмент та юриспруденція. Слід зауважити, що результати опитування свідчать про високу оцінку емпатії серед професійних компетентностей у різних галузях. Більшість опитаних вважає її не лише особистісною рисою, а й важливим чинником ефективності у професійній діяльності.

На запитання «Чи вважаєте ви що освітнє середовище закладу освіти має бути емпатійним «зеленим»?» 539 осіб (84 %) дали позитивну відповідь; 491(76 %) вважають, що емпатійне освітнє середовище сприяє уникненню непорозумінь і конфліктів; 212 респондентів (33 %) і 419 (65 %) вважають, що усвідомлення необхідності дотримання принципу рівних можливостей у професійній діяльності є відповідно «дуже важливим» і «важливим» (рис. 2).

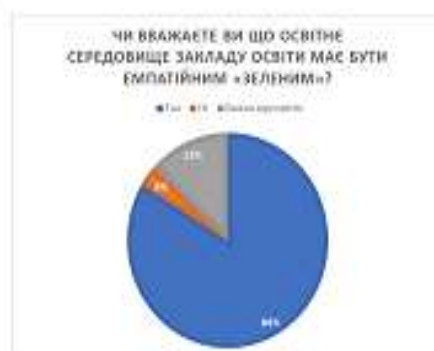

Рис. 2 Результати анкетування щодо необхідності освітньому середовищу закладу освіти бути емпатійним

На запитання «Чи стимулює емпатійне освітнє середовище до інноваційного і творчого підходу до розв'язання завдань?» 477 осіб (74 %) респондентів відповіли «так», 132 (21 %) – надали відповідь «важко відповісти». 538 (83 %) респондентів впевнені, що викладачі, які демонструють емпатію, зазвичай мають кращий контакт із здобувачами освіти і це сприяє їхній вмотивованості (рис. 3).

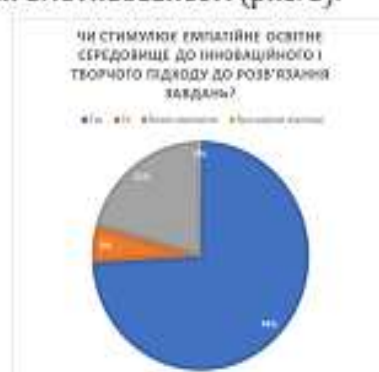

Рис. 3 Результати анкетування педагогічних працівників про необхідність емпатійного освітнього середовища до інноваційного і творчого підходу

Респонденти визначили, що найбільш сприяє розвитку співпереживання та емпатійних навичок саме емоційна гнучкість (308 респондентів; 48 %) та вміння уважно слухати (285 респондентів, 44 %) (рис. 4).

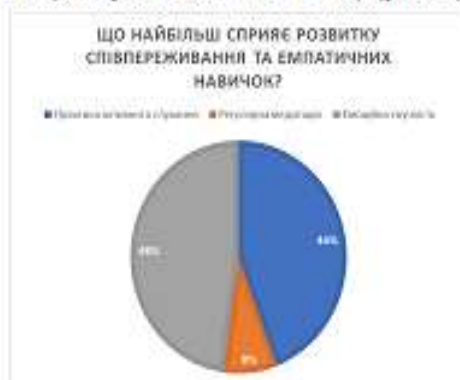

Рис. 4 Відповіді респондентів на запитання «Що найбільш сприяє розвитку співпереживання та емпатійних навичок?»

Із метою засвоєння здобувачами освіти з особливими освітніми потребами вміння працювати в команді, мирно вирішувати конфлікти, розвитку навичок медіації проводяться інтерактивні заняття, тренінги за темами: «Колектив починається з мене»; «Як ефективно взаємодіяти з однолітками?»; «Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання»; «Як формувати дружні стосунки в колективі»; «Дружба в моєму житті».

У ході таких занять здобувачі освіти з особливими освітніми потребами включені у взаємодію з іншими здобувачами на рівних. «Командоорієнтованість», як важлива соціальна навичка, успішно засвоюється завдяки отриманим знанням правил публічного виступу, технік ефективного слухання, емпатії, досвіду конструктивного, неконфліктного спілкування, готовності підтримати творчі ідеї інших, йти на компроміс [11].

Наше дослідження підтвердило, що контроль над аудиторією становить першочерговий обов'язок педагогічного працівника, тоді як формування емпатійного освітнього середовища та управління ним - є необхідною передумовою успішного викладання й навчання.

При вирішенні або пристосуванні до проблем в руках викладача знаходиться тільки обмежений набір інструментів. До обмежуючих факторів належать атмосфера в аудиторії, наукові принципи поведінки й багаж знань викладача. Тому деякі проблеми повністю вирішити не

вдасться. Проте, можливо порекомендувати навички, які дозволять педагогам пристосуватись до практично всіх типових проблем, які виникають на заняттях для підтримки балансу вирішення проблем:

- педагоги можуть повідомити достовірну інформацію стосовно проблем іншим професіоналам (практичному психологу, соціальному педагогу) разом з якими можна знайти шляхи їх вирішення;
- педагоги можуть достатньо добре знаходити способи розв'язання проблеми з метою зменшити її інтенсивність;
- педагоги можуть аналізувати власну поведінку, винагороджувати себе за проблеми, які вдалось вирішити та заохочувати себе «не здаватись» [9].

Саме такі погляди педагогічних працівників на стан речей краще підтримуватимуть позитивне бачення своїх навичок управління аудиторією та подолання викликів у формуванні емпатійного освітнього середовища.

У системі управління аудиторією слід враховувати: вміння бачити загальну картину та ставити довгострокові цілі; розуміння та аналіз, що допомагає команді просуватися вперед, а що може привести до успіху; віра у професійні якості інших та повага до їхньої думки; позитивне мислення та відсутність токсичності [9]. Співпраця та взаєморозуміння – ось що робить команду сильною та успішною. Робота разом, а не один проти одного, сприяє досягненню не лише особистих успіхів, а й успіхів усієї команди. Відкритість та розуміння створюють основу для здорових відносин в організації та сприяють загальному процвітання.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

Отже, результати дослідження свідчать про те, що педагогічні працівники усвідомлюють важливість формування у молоді «зелених» навичок; стрімким розгортання процесів цифровізації та платформізації, тобто необхідність розвивати створення нової якості здорового стилю життя, конкурентоспроможної праці, креативного дозвілля та бережливого ставлення до людини та дикої природи; готувати молодь до розумного споживання, до екоінновацій та креативних індустрій і циркулярних виробництв.

За результатами опитування встановлено, що переважна більшість респондентів (понад 80 %) погоджуються з тим, що емпатія є важливою складовою ефективного професійного спілкування. Педагогічні працівники зазначили, що вміння розуміти емоційний стан іншої людини, виявляти підтримку та співпереживання суттєво сприяє створенню сприятливого

психологічного клімату в колективі, підвищує продуктивність праці та довіру між учасниками професійної взаємодії. Найчастіше емпатію вказували як ключову навичку у таких сферах, як: освіта, охорона здоров'я, соціальна робота, менеджмент та юриспруденція.

Таким чином, результати опитування свідчать про високу оцінку емпатії серед професійних компетентностей у різних галузях. Більшість опитаних вважає її не лише особистісною рисою, а й важливим чинником ефективності у професійній діяльності. Анкетування дало змогу оцінити усвідомлення та готовність педагогічних колективів до впровадження емпатійного підходу в організацію освітнього середовища, що ґрунтується на засадах екологічної відповідальності, взаємоповаги та психологічного комфорту.

Результати дослідження свідчать про важливість створення емпатійного «зеленого» середовища у закладах освіти, готовність респондентів використовувати «зелені» навички у своїй роботі, вибудовуванні діалогу з колегами та здобувачами освіти. Більшість опитаних вважають важливою складовою освітньої діяльності вміння педагогів уникати непорозумінь та конфліктів, правильно приймати рішення в межах своєї компетентності та дотримуватись стандартів професійної етики професійної етики.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Перспективним вважаємо емпіричне дослідження, спрямоване на отримання результатів оцінки емпатії в освітньому середовищі здобувачів освіти ЗП(П)О та ЗФПО; обґрунтування моделі емпатійного «зеленого» освітнього середовища; визначення технік і технологій формування «зелених» навичок у майбутніх фахівців та діагностувального інструментарію для оцінювання соціально-професійних досягнень здобувачів освіти в опануванні «зелених» навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] О. Адамчук, Н. Вічалковська, Емпатійність як чинник професійного самовизначення. *INFORUM.IN.UA* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.inforum.in.ua/conferences/26/B4/648> Дата звернення: Трав. 11, 2025.
- [2] В. В. Бур'янов, «Інноваційне освітнє середовище ЗВО як чинник професійного становлення майбутніх педагогів», на V Всеукр. наук.-практ. конф. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій*. Глухів : Глухівський НПУ

- ім. О. Довженка, 2025, 324 с., с. 40–42. [Електронний ресурс].
Доступно: https://tpgnpu.ho.ua/images/kafedra_SG/2024-2025/konf%204-04-2025/MATERIAL%20V-Vseukr_nauk_prakt_konf_4-04-2025.pdf Дата звернення: Трав. 11, 2025.
- [3] З. І. Єрмакова, Емпатійна складова комунікативної компетентності. Вісник Запорізького національного університету», *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*, № 2(13), с. 156–167, 2010. [Електронний ресурс].
Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_ped_2010_2_32 Дата звернення: Трав. 11, 2025.
- [4] Д. Косенко, *Новий освітній простір*; А. Седоченко, Ред. 2019. [Електронний ресурс].
Доступно: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf Дата звернення: Трав. 11, 2025.
- [5] Міністерство освіти і науки України. (2024, Груд. 12). Наказ № 1761 «Про завершення експерименту на всеукраїнському рівні за темою «Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання» на базі закладів загальної середньої освіти України в листопаді 2019 – роки грудні 2024». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/UJlExo>
- [6] Р. І. Недух, «Удосконалення освітнього простору в контексті надбання теорії поколінь», *V Всеукр. наук.-практ. конф. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій*. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2025, 324 с., с. 204–207. [Електронний ресурс].
Доступно: https://tpgnpu.ho.ua/images/kafedra_SG/2024-2025/konf%204-04-2025/MATERIAL%20V-Vseukr_nauk_prakt_konf_4-04-2025.pdf Дата звернення: Трав. 11, 2025.
- [7] *Логістика формування навичок успішності: матеріали наук.-метод. вебінару учасників педагогічного експерименту регіонального рівня з теми «Формування м'яких навичок (soft skills) майбутніх кваліфікованих робітників в освітньому середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти»*; Л. М. Сергєєва, Ред. Чернівці, Україна : Видав. дім «Букрек», 2023.
- [8] Т. Д. Перепелюк, «Емоційний інтелект: емпатійний дискурс», *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, вип. 3, с. 98–102, 2023.
<https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.15>

- [9] Л. М. Сергеева, А. О. Молчанова, О. В. Пашенко, *Практикум педагогічної майстерності*; В. В. Олійник, Ред., вид. друге, перероб. і допов. Київ, Україна: «Арт Економі», 2011.
- [10] *Ти як? Всеукраїнська програма ментального здоров'я*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://howareu.com/> Дата звернення: Трав. 11, 2025.
- [11] У столиці запрацювала сучасна майстерня кліматичних технологій, відкриваючи нові горизонти для профтехосвіти. *Освіта в Україні*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/u-stolici-zapracyuvala-suchasna-maysternya-klimatichnih-tehnologiy-vidkrivayuchi-novi-gorizonti-dlya-proftehosviti> Дата звернення: Черв. 18, 2025.
- [12] С. Фокша, «Освітнє середовище Нової української школи (базова середня освіта)», *Нова українська школа у базовій середній освіті: впевнені кроки Запорізької області*; Т. Гура, Ред. Запоріжжя, Україна: ЗОІППО, 2022, ч. 1, с. 107-114. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://drive.google.com/file/d/1wvMSWgURwmwNCzz-niXR-MwB7OgaIfXc/view> Дата звернення: Черв. 18, 2025.

Матеріал надійшов до редакції 09.08.2025 р.

FORMING AN EMPATHIC EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN AN EDUCATIONAL INSTITUTION: INTERPERSONAL COMMUNICATION AND AUDIENCE MANAGEMENT SKILLS

Larysa Sergeieva,

Doktor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor Department Administration and
Project Management Educational and Scientific
Institute of Management and Psychology
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-7177-3014>
lase2508@gmail.com

Annotation. The author of the article analyzes the need to create an empathetic educational environment in educational institutions. Blue-collar professions form the basis of the Ukrainian economy, which is especially relevant during the country's post-war recovery. Therefore, empathy is an important professional quality. The ability to use interpersonal communication skills and audience management is becoming

a priority, as the teacher's role is to manage an educational environment that allows everyone to succeed. To succeed in this work, it is necessary to create an empathetic educational environment that supports both teachers and students, as it helps create all the opportunities for using the resources (spatial, methodological, material, informational) of the educational institution. The emphasis is on the importance of considering citizen science, which is an important tool for community recovery and the formation of new formats of cooperation between the academic community, public organizations, authorities, and citizens, as well as the importance of innovative, complex, and systemic recovery solutions that must be based on data and public participation. The results of the survey «Substantiation of the model of an empathetic green educational environment of an educational institution» conducted in April-May 2025 were analyzed. The survey involved 1003 administrative and teaching staff from vocational and pre-higher education institutions, including directors, deputy directors, methodologists, teachers, and practical training instructors (515 people in the experimental group (EG) and 488 in the control group (CG)). The results of the study indicate that teaching staff are aware of the importance of developing green skills in young people. They also recognize the rapid unfolding of digitalization and platformization processes, which necessitates developing a new quality of a healthy lifestyle, competitive work, creative leisure, and a caring attitude towards people and wildlife. The goal is to prepare young people for smart consumption, eco-innovations, creative industries, and circular production.

Keywords: empathetic educational environment; green skills; interpersonal communication; audience management; social skills.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] O. Adamchuk, N. Vichalkovska, Empatiinist yak chynnyk profesiinoho samovyznachennia. INFORUM.IN.UA [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://www.inforum.in.ua/conferences/26/84/648> Data zvernennia: Trav. 11, 2025. (in Ukrainian).
- [2] V. V. Burianov, «Innovatsiine osvितnie seredovyshe ZVO yak chynnyk profesiinoho stanovlennia maibutnikh pedahohiv», na V Vseukr. nauk.-prakt. konf. Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maibutnoho pedahoha v umovakh osvितnikh transformatsii. Hlukhiv: Hlukhivskiyi NPU im. O. Dovzhenka, 2025, 324 s., s. 40-42. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://tpgnpu.ho.ua/images/kafedra_SG/2024-

[2025/konf%204-04-2025/MATERIAL%20V-Vseukr_nauk_prakt_konf_4-04-2025.pdf](#) Data zvernennia: Trav. 11, 2025. (in Ukrainian).

- [3] Z. I. Yermakova, «Empatiina skladova komunikativnoi kompetentnosti. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu», Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedagogichni nauky, № 2(13), s. 156–167, 2010. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_ped_2010_2_32 Data zvernennia: Trav. 11, 2025. (in Ukrainian).
- [4] D. Kosenko, Novyi osvितniy prostir; A. Sedochenko, Red. 2019. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf Data zvernennia: Trav. 11, 2025. (in Ukrainian).
- [5] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024, Hrud. 12). Nakaz № 1761 «Pro zavershennia eksperymentu na vseukrainskomu rivni za temoiu «Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia v uchniv miakyykh navychok shliakhom sotsialno-emotsiinoho ta etychnoho navchannia» na bazi zakladiv zahalnoi serednoi osvity Ukrainy v lystopadi 2019 – rokiv hrudni 2024». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/UJIFxo> (in Ukrainian).
- [6] R. I. Nedukh, «Udoskonalennia osvitnoho prostoru v konteksti nadban teorii pokolin», V Vseukr. nauk.-prakt. konf. Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maibutnoho pedahoha v umovakh osvितnikh transformatsii. Hlukhiv: Hlukhivskiy NPU im. O. Dovzhenka, 2025, 324 s., s. 204–207. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://tpgnpu.ho.ua/images/kafedra_SG/2024-2025/konf%204-04-2025/MATERIAL%20V-Vseukr_nauk_prakt_konf_4-04-2025.pdf Data zvernennia: Trav. 11, 2025. (in Ukrainian).
- [7] Lohistyka formuvannia navychok uspishnosti: materialy nauk.-metod. vebinaru uchastnykiv pedahohichnoho eksperymentu rehionalnoho rivnia z temy «Formuvannia miakyykh navychok (soft skills) maibutnikh kvalifikovanykh robotnykiv v osvitnomu seredovyschchi zakladu profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity»; L. M. Serheieva, Red. Chernivtsi, Ukraina : Vydav. dim «Bukrek», 2023. (in Ukrainian).
- [8] T. D. Perepeliuk, «Emotsiinyi intelekt: empatiinyi dyskurs», Dniprovskiy naukovi chasopys publiclnoho upravlinnia, psykholohii, prava, vyp. 3, s. 98–102, 2023. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.15> (in Ukrainian).

- [9] L. M. Serheieva, A. O. Molchanova, O. V. Pashchenko, *Praktykum pedahohichnoi maisternosti*; V. V. Oliinyk, Red., vyd. druhe, pererob. idopov. Kyiv, Ukraina : «Art Ekonomi», 2011. (in Ukrainian).
- [10] Ty yak? Vseukrainska prohrama mentalnoho zdorovia. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://howareu.com/> Data zvernennia: Trav. 11, 2025. (in Ukrainian).
- [11] U stolytsi zapratsiuvala suchasna maisternia klimatichnykh tekhnolohii, vidkryvaiuchy novi horyzonty dlia proftekhosvity. Osvita v Ukraini. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/u-stolici-zapracyuvala-suchasna-maisternya-klimatichnih-tehnologiy-vidkrivayuchi-novi-gorizonti-dlya-proftekhosviti> Data zvernennia: Cherv. 18, 2025. (in Ukrainian).
- [12] S. Foksha, «Osvitnie seredovyshche Novoi ukrainskoi shkoly (bazova serednia osvita)», Nova ukrainska shkola u bazovii serednii osviti: vpevnenni kroky Zaporizkoi oblasti; T. Hura, Red. Zaporizhzhia, Ukraina : ZOIPPO, 2022, ch. 1, s. 107-114. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://drive.google.com/file/d/1wvMSWgURwmwNCzz-niXR-Mw87OgaifXc/view> Data zvernennia: Cherv. 18, 2025. (in Ukrainian).

Retrieved August 09, 2025
Reviewed August 30, 2025
Published September 24, 2025

отримано
рецензовано
опубліковано

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License

© Larysa Sergeieva, 2025

